

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Jessica Lindberg

Kvinnohandel

Examensarbete
20 poäng

Helén Örnemark Hansén

Straffrätt

Vårterminen 2001

Innehåll

1 INLEDNING	4
1.1 Introduktion och syfte	4
1.2 Metod och disposition	4
2 BAKGRUND	6
2.1 Vit slavhandel	7
2.2 Handeln ändrar riktning	8
2.3 Trafficking	9
3 ORGANISATION	11
3.1 Erfarenheter av organisationen	11
4 EUROPA	12
4.1 Europeiska kommissionen	12
4.2 Europol – den europeiska polisbyrån	13
4.3 STOP-projektet	14
4.3.1 Lagstiftning	15
4.4 Rekrytering av kvinnor i Europa	15
4.5 Transport av kvinnorna	16
4.6 Kvinnornas situation i destinationslandet	16
5 SVERIGE	18
5.1 Rikskriminalpolisen	18
5.2 Svensk lagstiftning	20
5.2.1 Den nya sexköpslagen	21
5.3 Internationella konventioner	23
5.3.1 Den gemensamma åtgärden	24
5.3.2 Förslag från kommissionen	24
5.3.3 FN-konventionen om gränsöverskridande organiserad brottslighet.	25
6 SEXUALBROTTSKOMMITTÉNS UTREDNING	27
6.1 Beskrivning av bestämmelsens innehåll	29
6.2 Straffprocessuella tvångsmedel	31

7 INTERNATIONELL UTBLICK	32
7.1 Östersjösamarbete	32
7.2 Situationen i Danmark	32
7.3 Situationen i Estland	33
7.4 Situationen i Lettland	34
7.5 Situationen i Litauen	34
7.6 Situationen i Finland	35
7.7 Situationen i Ryssland	36
7.8 Situationen i Polen	37
7.9 Situationen i Tyskland	37
7.10 Situationen i Norge	39
8 PROSTITUTION	41
8.1 Jämförelsen mellan 1998 och 1999	44
8.2 Köparna	45
9 NÅGRA FALL FRÅN SVERIGE	48
9.1 Förundersökning och domar	48
9.2 RH 1999:109	48
9.3 Kopplerifallet i Malmö	49
9.3.1 De tilltalades versioner	51
9.3.2 Tingsrättens bedömning	52
9.3.3 Hovrätten	53
9.3.4 Hovrättens bedömning	54
9.4 Gyllene Ratten	55
9.4.1 De tilltalades version	59
9.4.2 Tingsrättens bedömning	60
9.4.3 Påföljd i tingsrätten	61
9.4.4 Hovrätten	63
10 STATISTIK	66
11 PROBLEM OCH ÅTGÄRDER	68
11.1 Problem	68
11.2 Metod för inrapportering	69
11.3 Åtgärder	72

11.4 Trender i Sverige	73
12 SAMMANFATTNING OCH ANALYS	75
12.1 Inledning	75
12.2 Analys av rättsfallen	75
12.3 Lagstiftning	77
12.4 Slutsats	78
BILAGA A. KOMMISSIONENS FÖRSLAG TILL RAMBESLUT	81
LITTERATUR- OCH KÄLLFÖRTECKNING	84
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	86

Sammanfattning

Redan vid årsskiftet 1800/1900 tal förekom kvinnohandel. Då gick den under namnet vit slavhandel. Det var då kvinnor från Europa skickades till bordeller bland annat i Amerika och Asien. Vid den tidpunkten skedde stora förändringar i samhället och människor började röra på sig och resa mellan länder.

Nu är vi inne i 2000 talet och historien upprepar sig. Den moderna formen av kvinnohandel går internationellt under namnet trafficking. Nu är det kvinnor från Asien, Afrika och inte minst Östeuropa som skickas till bordeller i Västeuropa. Även nu sker det stora förändringar i samhället inte minst på grund av den nya informationsteknologin. Numera har även grovt kriminella organisationer blandat sig i handeln. Detta beror främst på att handeln är en väldigt lukrativ verksamhet samt att upptäcktsrisken är väldigt låg. Inblandningen från den här typen av organisationer har inneburit att handeln med kvinnor har blivit brutalare och mer omfattande.

Kvinnohandel är en verksamhet som både är och var väldigt ljusskygg, vilket är ett av de största problemen när det gäller att upptäcka och bekämpa handeln. Länderna har samarbetat för att träffa internationella konventioner och att arbeta för att förebygga och bekämpa handeln. Ämnet har kommit upp på den politiska dagordningen och det har inom FN utarbetats en konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet med ett tilläggsprotokoll om människohandel. Även i Sverige går utvecklingen framåt och i början av mars kom ett lagförslag, där man straffbelägger samtliga led i handeln.

Förord

Jag fick ett tips att skriva mitt examensarbete om kvinnohandel av en kollega när jag arbetade vid gränskontrollen i Malmö. Jag blev genast mycket intresserad av ämnet, men samtidigt lite frustrerad då jag inte hittade tillräckligt med material.

Då tog jag kontakt med kriminalinspektör Kajsa Wahlberg i Stockholm. Kajsa har hjälpt mig både med att tipsa om material och att översända det material hon har haft. Jag skulle här vilja ta tillfället i akt och framföra mina stora tack för all den hjälp jag har fått.

Jag vill även tacka min familj som hela tiden har trott på min förmåga.

Förkortningar

ARENA	Annonsprostitution, Restaurang- och hotellprostitution, Eskortservice, Nattklubbar och sexklubbar, samt Ateljéer och massageinstitut
EU	Europeiska Unionen
FN	Förenta Nationerna
Prop.	Proposition
ROKS	Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige
RFSL	Riksförbundet för sexuellt likaberättigande
SKR	Sveriges kvinnojourers riksförbund
SOU	Statens offentliga utredningar
STOP	Stop trafficking on people

1 Inledning

1.1 Introduktion och syfte

Kvinnohandel tror man är ett relativt nytt fenomen, men så är det inte. Det är ett fenomen som är gammalt men det har bytt namn och form under årens lopp. En anledning till att det känns nytt kan vara den uppmärksamhet ämnet har fått i media på sista tiden. Uppmärksamhet i media väcker människors intresse och man undra vad det är. Generellt tror man inte att detta är något som förekommer i Sverige eller så blundar man för det. Media väljer själv vilken vinkel de ska ha på sina reportage och ofta väljer man att beskriva det som händer i Östeuropa. Det som händer i Östeuropa är en sida av verksamheten, och det som händer i Sverige är en annan sida. De är dock beroende av varandra.

Syftet med detta examensarbete är främst att utreda vad kvinnohandel är, om det är kriminaliserat och hur det är kriminaliserat samt vilka åtgärder det finns att vidta mot den här typen av handlingar. Jag har främst inriktat mig på vad som gäller i Sverige, men då det är en gränsöverskridande verksamhet kan man inte undgå att ta med uppgifter även från länder utanför Sverige. En del rättsfall finns som avgjorts både i tingsrätt och hovrätt i Sverige. Jag har valt att titta lite extra på några fall. Slutligen vill jag komma fram till om det finns tillräckliga medel och resurser för att stoppa kvinnohandeln.

1.2 Metod och disposition

Mitt examensarbete är indelat i 12 kapitel, där varje kapitel behandlar olika delar av ämnet. Jag har även med en del av det förslag som 1998 års Sexualbrottskommitté kom fram till i sitt betänkande, SOU 2001:14. Det är en kortfattad beskrivning av förslaget angående handel med människor för sexuella ändamål. Till detta kommer även en kortfattad beskrivning av FN

konventionen om gränsöverskridande organiserad brottslighet, med tillhörande tilläggsprotokoll angående människohandel. FN konventionen kom i december år 2000.

När det gäller metoden är den beskrivande. Det är en genomgång av rapporter i ämnet, förarbete, litteratur och lagstiftning både nationellt och till viss del även internationellt. Det är ett ämne som ständigt är föremål för förändringar. Detta innebär att information och material om kvinnohandel relativt snabbt blir irrelevant.

Handel med kvinnor och trafficking är andra uttryck jag använder för att beskriva kvinnohandel. Trafficking är det som används internationell för att beskriva vad vi i Sverige kallar kvinnohandel och handel med kvinnor. Den nya Sexualbrottskommittén försvårar definitionsproblemen ytterligare genom att kalla det handel med människor för sexuella ändamål.

Jag har också valt att avgränsa det här examensarbetet till att omfatta endast handel med kvinnor för sexuella ändamål, främst prostitution. Det finns även en omfattande handel med barn och människosmuggling av annan art, men jag har valt att enbart inrikta mig på den handel som omfattar kvinnor som säljs för sexuella ändamål.

2 Bakgrund

I bilagan till Europokonventionen definieras brottsformen människohandel på följande sätt¹:

”Att tvinga en person under andra personers reella och illegala makt genom användande av våld, hot eller missbruk av en överordnad ställning eller handlingar i syfte att utnyttja andras prostitution, att på olika sätt sexuellt utnyttja och utöva sexuellt våld mot minderåriga eller att utöva handel i samband med att barn överges. Dessa slag av utnyttjande omfattar även framställning, försäljning och spridning av barnpornografiskt material.”

Första gången trafficking, handel med kvinnor, nämndes var i slutet av 1800-talet. Det var abolitioniströrelsen som under en antislav kampanj gjorde människor medvetna om det problem som fanns med kvinnohandel.² Den verksamhet som bedrevs på detta tidiga stadium var främst rekrytering av prostituerade till olika bordeller eller till olika hallickar. Sådan handel var vanlig mellan England, Frankrike, Belgien och Nederländerna. Abolitioniströrelsen fanns främst i England. Arbetet de utförde ledde till att den engelska strafflagen ändrades 1888. Ändringen medförde bland annat att det blev straffbart att värva flickor under 21 år till osedliga handlingar. Detta var en lagstiftning som senare kom att stå modell vid internationella diskussioner om prostitution. Den abolitionistiska rörelsen spred sig till många andra länder och denna spridning slutade med en konferens i Paris 1902. Vid denna konferens träffades en internationell överenskommelse för att hindra vit slavhandel. Denna överenskommelse undertecknades av Sverige och elva andra länder 1904.³

I USA var det runt sekelskiftet mellan 1800-1900 tal vanligt att man importerade kinesiska flickor som skulle arbeta som prostituerade för den

¹ Rapport 1999:16, s 5

² SOU 1995:15, s 45

³ SOU 1995:15, s 42

kinesiska arbetskraften. Man kallade detta för ”handel med vita slavar”. Numera betyder vit slavhandel kriminella aktiviteter såsom handel med minderåriga eller vuxna genom våld, tvång eller bedrägeri. Kvinnohandeln jämföras numera med den illegala handeln med människor.

Under första hälften av 1900-talet fortsatte arbetet i USA och Europa för att eliminera kvinnohandeln. Det var bland annat genom detta arbete som grunden till 1949 års FN-konvention mot handel med människor och exploation av andras prostitution lades. Genom att göra koppleri och värvning för prostitution olagligt, skulle man kunna förbjuda och kontrollera handeln med kvinnor och barn.

2.1 Vit slavhandel

Det är väldigt svårt att få fram en enhetlig definition av vit slavhandel då det betyder olika saker för olika människor bland annat på grund av geografiska och ideologiska skillnader. Termen vit slavhandel var meningen att särskilja kvinnlig sexuell slavhandel från den slavhandel som bedrevs med människor från Afrika. Enligt svensk ordlista betyder vit slavhandel bortförande av unga kvinnor till utländska bordeller. Tidigare menade vissa att all prostitution var vit slavhandel, medan andra såg vit slavhandel och prostitution som två separata men relaterade fenomen. Det fanns andra som såg vit slavhandel som internationell handel och inte det som hände inom landets egna gränser, för det ansåg man bara vara vanlig prostitution. Det fanns även tankar om att prostitution var frivillig medan slavhandel var ofrivillig.

Det fördes kampanjerna mot vit slavhandel, där det främst var två åsikter som trädde fram.

- Det var en regulationistisk åsikt, där man var för att licensiera bordeller och där de prostituerade var föremål för olika regleringar.
- Den andra var en abolitionistisk åsikt. Denna kom fram som respons på den engelska motsvarigheten till smittskyddslag. Enligt den

engelska smittskyddslagen skulle alla kvinnor som misstänktes för prostitution kunde hållas kvar av polisen och tvingas genomgå invärtes undersökning. Det var då de feministiska organisationerna gjorde allt för att avskaffa lagarna.

2.2 Handeln ändrar riktning

Internationell könshandelstrafik är, som nämnts ovan, ett fenomen som inte är nytt. Migrationen av kvinnor från bland annat Ryssland till bordeller i Latinamerika, Nordamerika, Mellanöstern, Asien och Sydafrika var tidigare omfattande. Förföljelse på grund av religiösa skäl till exempel av judiska kvinnor från Ryssland var också en del i det hela. Även då fanns orsakerna i omvälvande samhällsekonomiska och politiska förändringar, vilka ledde till nöd och svält bland städernas fattiga.⁴

Inom internationell prostitutionsforskning talar man om tre migrationsvågor från tredje världen till Europas bordeller.⁵

1. Asiatiska kvinnor
2. Sydamerikanska kvinnor
3. Afrikanska kvinnor

Man talar nu även om en fjärde våg med kvinnor från Central- och Östeuropa. Dessa kvinnor utgör numera den största gruppen utländska kvinnor i flera europeiska länder. Man har även sett en ökning av romer i den europeiska kvinnohandeln. Zigenarna är ett utsatt och väldigt fattigt folk, och det är därför lätt att locka unga kvinnor in i prostitutionen genom löften om rikedom och bättre levnadsförhållanden.

Ojämlighet i utveckling och levnadsstandard mellan länder i tredje världen och Europa är en av huvudorsakerna bakom migrationen av kvinnor från tredje världen till Europas bordeller. Underlaget för denna migration skapas genom den omfattande utvandring som sker från landsbygden till städerna i

⁴ Månsson, Sven-Axel, *Bordell Europa*, s 8

⁵ Månsson, Sven-Axel, *Könshandel över gränserna* ur *Egensinne och mångfald*, s 58

dessa utvecklingsländer. En annan bidragande orsak är den utveckling av turistindustrin som skett snabbt. I denna utveckling ingår den organiserade kommersiella sexualiteten som en integrerad del. Detta är tydligt främst i turist- och service sektorn, där de flesta kvinnor och unga flickor arbetar.

2.3 Trafficking

En av de stora förändringarna som har ägt rum på prostitutionsmarknaden under de senaste årtiondena är ökningen av den internationella könshandeln med kvinnor från tredje världen.⁶ En annan förändring är informationsteknologins intåg, vilket har medfört nya möjligheter och problem. När det gäller möjligheterna har det lett till nya kontaktytor mellan köpare och säljare, och vad avser problemen har den nya teknologin gjort att prostitutionen till viss del har försvunnit från gatan och blivit mer osynlig och därmed mer svår bedömd.⁷

För att kunna förbättra sina levnadsvillkor eller för att kunna bidra till familjens försörjning ser många kvinnor i tredje världen det som den enda möjligheten att flytta från landsbygden in till städerna. Det många kvinnor gör, som en sista utväg för att tjäna pengar, är att marknadsföra sin sexualitet. Sociala värderingar kan ibland också göra att kvinnorna drivs in i prostitution och det i sig gör att hon inte anses acceptabel i det samhälle hon lever i. Att flytta till ett annat land kan te sig mycket frestande i ett sådant läge. En annan anledning till att kvinnohandeln har ökat är utvecklingen av sexturismen. Det finns alltid hallickar som är redo att förmedla prostituerade till de villiga kunderna. Prostituerade flickor från tredje världen anses vara billiga, villiga eller bådadera och de är därför lätta att köpa. Västvärlden tycker dessutom att kvinnorna är exotiska och det gör det mer spännande. Den sexturism som finns i länder som Filippinerna, Thailand, Brasilien m.fl. är oftast en strategisk länk i den internationella könshandelstrafiken. I många fall är detta det första lokala ledet för de kvinnor som senare slutar på

⁶ SOU 1995:15, s 468

⁷ Månsson, Sven-Axel, *Könshandel över gränserna* ur *Egensinne och mångfald*, s 57

en bordell i Europa.⁸ Turismen i sig orsakar inte prostitutionen, utan det är turismens organisation som anses bidra till att den inhemska könshandeln expanderar och kommersialiseras. Detta sker ofta med ansvariga politikernas och myndigheters goda minne.⁹

När det gäller den internationella könshandelstrafiken ingår sexturismen som en av förutsättningarna. Ett sätt som detta märks på är när det gäller efterfrågan på kvinnor från dessa länder. Turisternas närvaro i dessa länder anses även skapa förutsättningar för att myten om möjligheternas Europa ska leva kvar. Många av dessa män gifter sig eller på annat sätt tar med sig kvinnan till sitt hemland där den kränkande och våldsamma behandlingen fortsätter. Precis innan dessa kvinnor får permanent uppehållstillstånd blir de före detta fruar och ersätts nästan genast av en ny. Detta mönster har i vissa fall satts i system och kvinnan utnyttjas under äktenskapet för att sedan skickas hem igen.

Att trafficking är ett etablerat internationellt socialt problem kan nu konstateras.¹⁰ Diskussionen om kvinnohandel har startats av de länder som kvinnorna ankommer till då det tyvärr är så att man i kvinnornas hemländer inte ser det som något problem. I många länder i öst anses det vara bra att kvinnorna har ett jobb. Under vilka förhållande och premisser detta arbete utförs och hur kvinnorna lever är inte relevant i sammanhanget.

⁸ Månsson, Sven-Axel, *Bordell Europa*, s 9

⁹ Månsson, Sven-Axel, *Bordell Europa*, s 10

¹⁰ SOU 1995:15, s 46

3 Organisation

Den organisation som ligger bakom kvinnohandeln är beroende av många faktorer i både avsändar- och mottagarland. Dessa faktorer är bland annat migrationsbestämmelser, kontaktsmönster mellan lokala och internationella brottsorganisationer, inblandning av och anknytning till korrupta politiker och tjänstemän på olika nivåer samt könshandelns struktur, omfattning och uttrycksformer.¹¹ Kvinnohandeln har sina egna kommersiella organisationer, rekryteringskanaler och avsättningsområde, som ombesörjer försäljning och transporter av kvinnor mellan bordeller i olika länder.

3.1 Erfarenheter av organisationen

Underrättelseenheten vid Polismyndigheten i Skåne har gjort en omfattande kartläggning av problemet handel med kvinnor i distriktet under 1999. Det är främst information om prostituerade från Ungern och Slovakien som förts till Malmö och Helsingborg. Det finns även uppgifter som rör flickor från Polen och Ryssland. Organisationsmässigt rör det sig om cirka ett tiotal huvudorganisatörer som sysslar med denna införsel av prostituerade. Det finns även uppgifter om att det i bland annat zigenargrupper bedrivs en ganska omfattande handel med kvinnor. Dessa har dock inte socialförvaltningens prostitutionsgrupp någon kännedom om i gatuprostitutionen, vilket sannolikt betyder att det rör sig om mer dold prostitution.¹²

Det är enligt Polismyndigheten i Skåne viktigt att denna typ av verksamhet störs så mycket som möjligt för att den inte ska växa sig stark. Ser man till den kunskap som finns i övriga Europa är det ofta grovt kriminella organisationer som ligger bakom. Det är även vanligt att de kombinerar denna verksamhet med annan grov kriminell brottslighet bland annat narkotikahantering.

¹¹ Månsson, Sven-Axel, *Bordell Europa*, s 10

¹² Rapport 2000:1, s 20

4 EUROPA

4.1 Europeiska kommissionen

Även den Europeiska kommissionen har uppmärksammat problemen med kvinnohandel. Ett förslag om att inrätta nationella rapportörer i varje land kom från kommissionen och meningen är att alla dessa nationella rapportörer ska samverka med varandra. Kommissionen överlämnade en skrivelse rörande problemet med kvinnohandel till Europaparlamentet och rådet.¹³ I den skrivelsen påpekar kommissionen svårigheterna med att få fram relevant statistik på området. De pekar på några anledningar till detta, bland annat det stora mörkertalet och att begrepp och definition skiljer sig mellan länderna samt att de flesta länder inte har någon definition av kvinnohandel. Det man vet är att det är ett problem som bara ökar och den största ökningen kommer från de central- och östeuropeiska länderna.

Kommissionen anser att man ska lägga vikt vid samordning mellan de europeiska länderna samt att politiken inom Europa ska inriktas på att stödja de som utsätts för kränkande övergrepp på de mänskliga rättigheterna, vilket kvinnohandel i grunden är. Då det är svårt att bedöma omfattningen av kvinnohandeln blir det enligt EU ännu svårare att utarbeta strategier för att bekämpa handeln på ett effektivt sätt. En strategi som EU förespråkar är att man ska utbilda den personal som kommer i kontakt med dessa kvinnor. Det är främst personal på ambassader och konsulat som bör utbildas då det ofta är de som arbetar med frågor om migration, och det är viktigt att personalen lär sig att problemet finns och vilka tecken som är vanliga i samband med kvinnohandel. Det måste dessutom till ett starkare skydd för de offer som finns inom kvinnohandeln, och om detta skydd finns vågar de vittna och peka ut sina organisatörer. För myndigheter är det även viktigt att kvinnorna kan bistå dem med att peka ut smugglarna.

¹³ Rapport 1999:16, s 8

Ett av förslagen till lösningar för dessa problem är att ge kvinnorna juridisk hjälp och att i vissa fall använda sig av vittnesskydd för de utsatta kvinnorna. Enligt EU är ett annat stort problemområde den automatiska avvisning som vanligtvis drabbar kvinnorna. För att komma till rätta med detta är förslaget att införa någon form av tillfälligt uppehållstillstånd som gör att kvinnorna kan vara kvar i destinationslandet och vittna vid rättegången. Införandet av lagstiftning som gör det straffbart att utnyttja kvinnor, som är offer för handel, sexuellt är ett annat av kommissionens mål. De anser även att man måste sätta in resurser i ursprungs- och transitländerna eftersom det oftast är där orsakerna till problemen finns.¹⁴

4.2 Europol – den europeiska polisbyrån

Ministerrådet antog 1993 en aktionsplan som bland annat gick ut på att bekämpa människohandel i prostitutionssyfte. Denna plan innebar att länderna skulle samarbeta för att samla och utbyta information bland annat om internationella ligor, andra länders lagstiftning och metoder för effektiv bekämpning av människohandel i prostitutionssyfte. Det skulle också undersökas möjligheter för att kunna göra en organiserad prövning av visumansökningar och gränskontroll för att människohandel i prostitutionssyfte skulle kunna motarbetas.¹⁵

EU utökade 1996 Europol's mandat till att även omfatta handel med människor. Det som skulle göras inom Europol var att varje år upprätta en sammanställning och en rapport i ämnet, främst med inriktning på handel med kvinnor. Man har kommit fram till att ämnet fått större uppmärksamhet under senare år och att länderna i Europa har tagit initiativ till och gett förslag till lösningar på problemet. De flesta länder berörs av problemet och kvinnorna kommer från alla delar av världen. Trenden just nu är att det sker en ökning av kvinnor från Östeuropa.¹⁶

¹⁴ Rapport 1999:16, s 9

¹⁵ SOU 1995:15, s 49

¹⁶ Rapport 1999:16, s 9

Enligt Europol finns det bland annat två olika kriminella nätverk som sysslar med kvinnohandel¹⁷:

1. Ett fåtal organisatörer finns som rekryterar kvinnor av samma ursprung som de själv och sedan kör de kvinnorna till destinationslandet. Väl där överlämnar de kvinnorna mot ersättning till någon bordellägare eller till någon som hyr ett fönster i ett prostitutionsområde.
2. Den andra typen är mer organiserad och affärsmässig. Organisatören äger ofta själv en bordell eller har någon annan verksamhet vilken används som täckmantel. De har egna medarbetare som sköter rekrytering och transport av kvinnorna. Det finns även ett nätverk av personer vilka kan hjälpa till att skaffa fram och förfalska nödvändiga dokument och andra handlingar som krävs. Generellt kan man säga att rekryterarna kommer från kvinnornas ursprungsland och de som sitter i toppen av organisationen är medborgare i destinationslandet.

4.3 STOP-projektet

Det finns ett EU-finansierat projekt som går under namnet STOP, vilket står för Stop Trafficking On People. I detta projekt representerades Sverige av Rikskriminalpolisen och Socialstyrelsen.¹⁸ Projektets syfte var att bygga upp ett nätverk mellan Finland, Sverige, Ryssland, Tyskland och Estland. Senare har även Danmark tillträtt. Inom det här nätverket ska man analysera och bekämpa handeln med kvinnor i dessa länder. Nätverket ska skapas mellan berörda myndigheter i de olika länderna och meningen är att information ska utbytas dem emellan. Några av de uppgifter man arbetar med i projektet är bland annat att kartlägga förekomsten av trafficking, relevant lagstiftning, berörda myndigheter, och andra insatser, vittnesskydd och förekomst av organiserad brottslighet i anknytning till handeln med kvinnor. Inom projektet dras en del slutsatser och där ges även förslag på ett effektivare nationellt och internationellt arbete och samarbete.¹⁹

¹⁷ Rapport 1999:16, s 13

¹⁸ Rapport 1999:16, s 16

¹⁹ Socialstyrelsen, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, s 15

4.3.1 Lagstiftning

En av uppgifterna i projektet vara att länderna skulle titta på den lagstiftning som finns i de olika länderna. Den lagstiftning som främst har varit aktuell är utlänningslag, dubbel straffbarhet, lagstiftning rörande prostitution och koppleri. Det som framkom då var att lagstiftningen var ganska lika i de olika länderna med undantag för att det i Sverige är förbjudit att köpa sexuella tjänster, i Ryssland är koppleri inte längre ett brott och att det i Tyskland finns en särskild lagstiftning rörande människohandel.²⁰

Vitnessskyddsprogram finns bland annat i Tyskland, men det används inte alltid eftersom det är väldigt resurs- och kostnadskrävande. Förutom diskussioner om vittnesskydd fördes även diskussioner om att ge offren och vittnen tillfälliga uppehållstillstånd. Det finns dock problem med bland annat finansiering och andra resurser när det gäller detta.

4.4 Rekrytering av kvinnor i Europa

En vanlig metod för att rekrytera kvinnor är att få dem att tro att de ska arbeta som värdinnor vid klubbar eller barer och sedan har man dragit in dem i prostitution. Det förekommer väldigt sällan våld eller hot i denna inledande fas.

Europol har listat några av de vanligaste sätten att rekryteras på²¹:

- Bekantskap – rekryteraren tar kontakt med pojkvän eller annan släkting och erbjuder kvinnan jobb i ett annat land.
- Annonsering – vanligt i de östeuropeiska länderna att rekryterare annonserar i tidningar efter kvinnor som vill arbeta i väst. Om man läser annonserna ordentligt kan man ana att det handlar om jobb inom sexindustrin.
- Diskotek och nattklubbar – kvinnor som arbetar inom detta område kontaktas direkt av rekryteraren för arbete i väst.

²⁰ Rapport 2000:1, s 14

²¹ Rapport 1999:16, s 13-14

- Andra prostituerade – kvinnor som tidigare varit prostituerade i väst hjälper rekryteraren när de återvänder till ursprungslandet.
- Genom våld eller hot om våld – detta är inte så vanligt och inom Europa är det bara Tyskland och Italien som har rapporterat om detta.

4.5 Transport av kvinnorna

Då det i Europa är vanligast att kvinnorna kommer från Östeuropa går transporten oftast över land, men det kan ibland krävas båt, speciellt mellan Italien och Albanien.²² Det är vanligtvis inga problem att komma in i destinationslandet då de flesta länderna har tagit bort visumkravet för de östeuropeiska länderna. Det innebär att de reser in som vanliga turister och de behöver bara visa upp giltig resehandling samt visa att de har tillräckliga medel för sin vistelse i landet. I de fall visering krävs kringgås det genom att använda falska resehandlingar eller låta kvinnan resa in på någon annans pass från ett land som inte har något viseringskrav. Ett vanligt exempel är att kvinnor från Ryssland och Ukraina använder pass från Polen och Litauen.

4.6 Kvinnornas situation i destinationslandet

Det framkommer av flera polisutredningar som har gjorts i Europa att kvinnorna oftast vet att de ska arbeta som prostituerade, men de har inte vetat i vilken omfattning och under vilka former. Ofta blir det inte som kvinnorna tänkt sig när de väl kommer fram till destinationslandet utan de får ofta arbeta mycket mer än vad som tidigare var sagt och de får behålla en mycket mindre del av förtjänsten. Det som blir det stora problemet är att kvinnorna ofta står i beroendeställning till organisatören. Detta sker på grund av att organisatören fråntar kvinnorna deras resehandlingar eller/och att de ofta är skyldiga organisatören för resan och uppehälle. Kvinnan vågar inte fly på grund av rädsla för repressalier. De utsätts ofta för våldtäkt,

²² Rapport 1999:16, s 14

misshandel och hotelser för att programmera dem och för att hålla dem kvar i prostitutionen.²³ Ibland flyttas de inom landet för att de ska känna sig ännu mindre trygga. Alla dessa metoder går ut på att minska kvinnans värde. Organisatören vill ha kvinnan i sitt våld. Det farliga är att kriminella nätverk och organisationer som är aktiva inom kvinnohandeln i unionen ibland har kunnat knytas till annan organiserad brottslighet som exempelvis vapen-, narkotika- och annan människosmuggling. Det händer även att kvinnor som smugglas får fungera som kurirer vid narkotikasmuggling.²⁴

En av anledningarna till att andra grovt kriminella organisationer har börjat aktivera sig inom kvinnohandeln är att den är väldigt lukrativ. Risken att åka fast är liten och om man mot förmodan skulle åka fast är straffsatserna lindriga. Att ärenden som har rört kvinnohandel haft låg prioritet inom de europeiska rättsväsendena är ett annat problem, och om man därtill lägger att den här typen av ärende är svåra att utreda förstår man att det är attraktivt för de grova brottslingarna. En omständighet som visar på problemet med att utreda den här typen av brottslighet är att begreppet handel med kvinnor inte är en brottsrubricering i sig utan att den består av flera segment. Detta faktum komplicerar det internationella polisiära samarbetet.

Medlemsländerna kan begära att Europol biträder utredningen om ett brott av liknande karaktär berör minst två medlemsländer. Det Europol gör är att samla in information och hjälpa till att analysera problemet. Informationen om kända brottslingar och kriminella organisationer samlas sedan i databaser.²⁵

²³ Rapport 1999:16, s 14

²⁴ Rapport 1999:16, s 15

²⁵ Rapport 1999:16, s 15

5 SVERIGE

5.1 Rikskriminalpolisen

Enligt ett regeringsbeslut i december 1997 ska Rikskriminalpolisen i Sverige fungera som nationell rapportör i frågor som rör handel med kvinnor.²⁶ De ska även ha ansvaret för de internationella kontakterna i samma frågor. En del av uppdraget går ut på att samla in uppgifter om hur utbredd trafficking är i Sverige och mellan Sverige och andra länder samt hur denna handel kan förebyggas och bekämpas.

Det som Rikskriminalpolisen har märkt, genom förhör med kvinnor som utsatts för handel, är att ungefär hälften av kvinnorna pratar med polisen och berättar vad de har varit med om. I de fall kvinnorna har vägrat samarbeta är det enligt Rikskriminalpolisen ett uttryck för den rädsla som finns för organisatören. En anledning till denna rädsla är att kvinnorna ofta bott hos organisatören eller någon som är närstående till denne, och det har varit kvinnans enda kontakt i det nya landet. När organisatören dessutom fråntar kvinnorna deras resehandlingar blir de totalt utelämnade. De flesta kvinnor vet att de ska arbeta som prostituerade och att de ska dela med sig av förtjänsten, men de har trots det blivit lurade när de väl har kommit till Sverige. Man känner i Sverige inte till något fall där kvinnorna genom våldtäkt eller annat våld blivit programmerade av organisatören. Det finns däremot några kvinnor som har ansett sig vara hotade till livet om de inte gjort som de blev tillsagda.²⁷

Kvinnorna har berättat att de i sina hemländer i några fall själv har annonserat om jobb som till exempel städare eller barnvakter. De har sedan blivit kontaktade av organisatören som har erbjudit dem arbete inom prostitution. Ett annat tänkbart scenario är att kvinnan redan har arbetat som prostituerad i sitt hemland och sedan blivit uppköpt av en annan organisatör

²⁶ prop. 1997/98:55, s 51-52

²⁷ Rapport 1999:16, s 15

som har tagit henne till Sverige. Det vanligaste sättet att bli rekryterad på är genom bekanta. Genom sina undersökningar har Rikskriminalpolisen även sett att kriminella organisationer och nätverk som sysslar med kvinnohandel ibland har länknings till annan organiserad brottslighet som till exempel narkotika-, vapen-, och annan människosmuggling. Nya tips talar också för att vissa av de kriminella mc-klubbarna i Sverige kan vara inblandade i trafficking.²⁸

De vanligast sätten man i Sverige kommer i kontakt med kvinnohandel är dels genom ett utlänningsärende där en utländsk kvinna har påträffats med att ägna sig åt prostitution och ska avvisas, dels genom att polisen gör ett ingripande mot en misstänkt bordell. Genom den vanliga gatuprostitutionen har några fall uppmärksammats.

Det finns enligt Socialstyrelsen ingen frivilligorganisation i Sverige som enbart arbetar med kvinnor som utsatts för handel. Det finns dock flera kvinnoorganisationer som arbetar med våld mot kvinnor. Dessa organisationer arbetar även med kvinnor som är i prostitution och kvinnor som utsatt för handel. Några exempel på sådana organisationer är Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige (ROKS), Sveriges Kvinnojourers Riksförbund (SKR) och Kvinnoforum. ROKS och SKR har fått i uppdrag av Rikskriminalpolisen att samla in information från de lokala kvinnojourerna om vad man känner till om kvinnohandeln i Sverige. Allt för att skapa en bättre uppfattning om problemen. Det finns även indikationer på att kvinnor som utsatts för handel hellre vänder sig till frivilligorganisationer än till myndigheter då de är rädda för att avvisas eller för vad organisatören kan ta sig till. Samarbetet mellan myndigheter och frivilligorganisationer fungerar bra i Sverige.

²⁸ Rapport 1999:16, s 32

5.2 Svensk lagstiftning

Det finns i Sverige idag ingen lagstiftning som direkt träffar handel med kvinnor, utan man får gå på de lagrum som finns inom de olika områdena. De lagrum man kan använda sig av i brottsbalken är främst försättande i nödläge enligt brottsbalken 4 kapitlet 3 §, koppleri enligt brottsbalken 6 kapitlet 8 § och grovt koppleri i brottsbalken 6 kapitlet 9 §. När det gäller brottsbalken 4 kapitlet 3 § består den paragrafen av två delar. Den första delen är att föranleda att någon kommer i tvångstillstånd och den andra delen är att förmå någon att bege sig till eller stanna kvar på utrikes ort, där han eller hon kan befaras hamna i nödläge. Det är den andra delen som inriktar sig mot handel med kvinnor. Med utrikes ort menas ort utanför Sverige oavsett offrets nationalitet. När det gäller paragrafens tillämpning på kvinnohandel gäller den när någon förmås lämna Sverige. Detta medför svårigheter för bestämmelsen tillämplighet när det gäller kvinnor som tas till Sverige för att utnyttjas i prostitution. I aktuella rättsfall har inte bestämmelsen tagits upp utan man har använt sig av koppleribestämmelserna.

I utlänningslagen har vi några bestämmelser men de träffar mest den utländska kvinnan. Det rör sig främst om utlänningslagens fjärde kapitel, som berör både hinder från att resa in i landet och avvisning. Enligt utlänningslagen kan man neka personer inresa i Sverige om det kan antas att de kommer att försörja sig på ett oärligt sätt, vilket exempelvis är genom prostitution. Kvinnan tas in på förhör när hon påträffas med att ägna sig åt prostitution. Efter förhöret avvisas i regel kvinnan eftersom avvisningen ska ske snarast möjligt. Det händer nog många gånger att man efter förhör avvisar kvinnan i fråga utan att man vet om kvinnan har utsatts för handel.

Vanligen avvisas kvinnorna inte för att de har försörjt sig på ett oärligt sätt enligt utlänningslagen 4 kapitlet 2 § 2 punkten, utan man avvisar dem för att de inte anses ha tillräckliga medel för sin vistelse i Sverige enligt utlänningslagen 4 kapitlet 2 § 1 punkten eller för att de har varit i Sverige

för länge och saknar tillstånd för sin vistelse i Sverige enligt utlänningslagen 4 kapitlet 1 § 2 punkten. Med tillstånd menas bland annat visum, arbetstillstånd eller uppehållstillstånd. Ett annat lagrum i utlänningslagen som är relevant i detta sammanhang är utlänningslagen 2 kapitlet 11 §, som tar upp de fall där man återkallar uppehållstillstånd. Det sistnämnda lagrummet används när kvinnorna finns i landet och redan har tillstånd för att vistas här. Tillståndet kan återkallas enligt utlänningslagen 2 kapitlet 11 § 2 punkten om det finns allvarliga anmärkningar mot levnadssättet, och det kan vara att kvinnan ägnar sig åt prostitution.

Inom speciallagstiftningen har vi en ny lag som trädde i kraft 1 januari, 1999 och det är sexköpslagen. Den lagen har gjort att prostitutionen har lämnat gatan och blivit mer hemlighetsfull. Ett problem med denna lagen är att man har straffbelagt sexköparen, och det leder till att han inte kan vittna i en eventuell rättegång eftersom han då avslöjar egen brottslighet. Sexköparen har rätt att tåga enligt rättegångsbalken 36 kapitlet 6 §.

Det blir ofta konflikter mellan rättegångsbalkens krav på förundersökning och utlänningslagens krav på snabba avvisningar. När kvinnorna har skickats hem blir det invecklat att antingen få hit dem igen för en rättegång eller för att åka ner till deras hemländer och förhöra dem ytterligare. Det skapar krav på internationell rättshjälp och det kan ställa till problem.

I Sverige finns inte något vittnesskyddsprogram utan vi har de generella reglerna i rättegångsbalken, brottsbalken och i lagen om folkbokföring. Dessa regler är dock främst tillämpliga på personer som är permanent bosatta i Sverige.

5.2.1 Den nya sexköpslagen

Det finns vissa bevisvärigheter när det gäller den nya sexköpslagen som lyder:

” Den som mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse, döms – om inte gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken – för köp av sexuella tjänster till böter eller fängelse i högst 6 månader.

För försök döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.”

En del av svårigheterna med den nya lagen är²⁹:

- När det gäller själva lagtexten finns det många frågor. Vad räknas som en tillfällig sexuell förbindelse? Det finns många som är stamkunder hos vissa prostituerade och dessa kunder anser inte att deras förbindelse är tillfällig. Det andra problemet vad gäller lagtexten är frasen ”den som skaffar sig”. Vad gäller för dem som arrangerar och betalar en sexuell kontakt åt någon annan?
- Ett annat gränsdragningsproblem är det mellan försök och fullbordat brott. Problemet är att definiera och avgränsa den brottsliga gärningen i den nya lagen. Ett exempel är att det inte är förbjudet att betala en kvinna för att strippa, utan det är först vid könsligt umgänge som det är straffbart. Detta betyder att man kan betala en prostituerad för att denna ska strippa och posera medan kunden tillfredsställer sig själv.
- Den prostituerade blir vittne i dessa fall och kan välja att inte säga något enligt rättegångsbalken 36 kapitlet 6 §. Den prostituerade är inte alltid villig att avslöja sin inkomstkälla, det vill säga sexköparen.
- Det har även varit svårt för polisen att veta när de ska ingripa. De kan inte ingripa för tidigt eftersom de måste få tillräckliga bevis samtidigt som de ska avvärja brottslig handling.

Det är många frågor men tyvärr finns det inte många svar. Lagen ses över för tillfället då det finns tankar på att förändra den.

²⁹ Rapport 2000:1, s 18

5.3 Internationella konventioner

Det finns en FN konvention från 1949 som heter Convention for the Suppression of Traffic in Persons and the Exploitation of the Prostitution of Others. Denna konvention trädde i kraft 1951 och ett sextio tal länder har tillträtt den, dock inte Sverige. De prostituerade kvinnorna ses som offer i konventionen och de ska inte kriminaliseras vilket även gäller för prostitutionen som sådan. Det är inte heller tillåtet att registrera de prostituerade på något sätt. Att utnyttja annans svaghet eller att exploatera offret är däremot straffbart enligt konventionen. Det är alla mellanhänder från rekryteraren till kopplaren som ska straffas. Även om man lockar en människa in i prostitution frivilligt ska man straffas. Detsamma gäller den som upplåter byggnad eller liknande för prostitution eller den som utnyttjar annans prostitution. Konventionen innehåller även bestämmelser om utlämning för brott, informationsutbyte och återbördande av medellösa prostitutionsoffer.

Mycket få länder har undertecknad 1949 års konvention och de som har gjort det överträder den. Konventionen är föremål för omfattande debatt och kritisk granskning. Konflikten står mellan de som förespråkar en legalisering av prostitutionen och de som verkar för att sexuellt utnyttjande i alla former ska fördömas och motarbetas.³⁰

Varför Sverige inte har tillträtt denna konvention har varit föremål för diskussion sedan slutet av 1980-talet. Inhemsk lagstiftning anses inte utgöra något hinder för att tillträda, utan det som varit den främsta orsaken till att Sverige låter bli är att konventionen är gammalmodig och att den människosyn som finns i konventionen inte är något som Sverige kan ansluta sig till. Sverige har istället ratificerat FN-konventionen från 1979 om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, och i och med det har Sverige ansett sig ha gjort ett modernt internationellt åtagande beträffande

³⁰ Månsson, Sven-Axel, *Könshandel över gränserna ur Egensinne och mångfald*, s 68

prostitution.³¹ I FN-konventionen från 1979, Convention on the Elimination of all forms of Discrimination against women, artikel 6 framkommer det att staterna ska vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftning för att förbjuda eller motarbeta alla former av handel med kvinnor samt prostitution.

Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna, som för övrigt är direkt tillämplig, är Europarådets konvention. Artikel 3 förbjuder omänsklig och förnedrande behandling och artikel 4 förbjuder slaveri och trældom. Europarådet anordnade 1991 ett seminarium. På det seminariet var man överens om att kvinnohandel och påtvingad prostitution är att anse som en kränkning av de mänskliga rättigheterna.³²

5.3.1 Den gemensamma åtgärden³³

Den 24 februari 1997 beslöts det inom EU:s tredje pelare att man skulle införa en gemensam åtgärd mot människohandel och sexuellt utnyttjande av barn. Denna är inte direkt tillämplig, men medlemsländerna har åtagit sig att uppfylla de skyldigheter som ställs upp i åtgärden innan utgången av år 1999. Detta innebär att länderna ska se över sin lagstiftning och praxis för att se om de beteende som beskrivs i den gemensamma åtgärden är straffbelagda och att de straffrättsliga påföljderna för brotten är väl avvägda, effektiva och avskräckande. I åtagandet ingick även att öka det internationella samarbetet på att bekämpa dessa brott. Sverige ansåg sig uppfylla samtliga skyldigheter.

5.3.2 Förslag från kommissionen³⁴

I ett meddelande från kommissionen till rådet och Europaparlamentet med förslag till rådets rambeslut om åtgärder för att bekämpa människohandeln föreslår kommissionen att man i ett första skede bör sätta in insatser för att

³¹ SOU 1995:15, s 51

³² SOU 1995:15, s 52

³³ SOU 2001:14, s 436

³⁴ Regeringens promemoria, EuJu2001/645

medlemsländerna ska enas om en gemensam definition, grunder för åtal och påföljder. Förslaget ger definitioner av människohandel som rör både arbetskraft och sexuell exploitation. Även anstiftan, försök, gemensamma lägsta maximistraff och vad som ska anses vara försvårande omständigheter är faktorer som ingår i förslaget.³⁵

Kommissionen tror att en politisk överenskommelse kommer under maj månad år 2001. De flesta medlemsländer, däribland Sverige, ställer sig positiva till förslaget. Sverige anser att vår lagstiftning i stor utsträckning överensstämmer med förslaget, men att några ändringar kan vara på sin plats. Dessa ändringar har bland annat 1998 års Sexualbrottskommitté haft i uppdrag att se över och deras betänkande kom den 6 mars 2001.

5.3.3 FN-konventionen om gränsöverskridande organiserad brottslighet.³⁶

Denna konvention antogs i december år 2000. Syftet med konventionen är att främja det internationella samarbetet när det gäller att bekämpa och förebygga gränsöverskridande brottslighet som är organiserad. Konventionen kan kompletteras med tilläggsprotokoll och hittills har det tillkommit två tilläggsprotokoll. Ett rör människohandel, Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children, och det andra rör människosmuggling, Protocol against smuggling of migrants by land, sea and air. Länderna måste först ratificera konventionen för att kunna ansluta sig till tilläggsprotokollen.

Det är främst tilläggsprotokollet rörande människohandel som är intressant i sammanhanget. Syftet med detta protokoll är främst att förebygga och bekämpa främst handeln med kvinnor och barn, men även att skydda de som är offer för denna handel med full respekt för deras mänskliga rättigheter. Det som är den största förändringen i det nya protokollet om människohandel är att det behandlar alla delar av människohandeln och att

³⁵ För hela förslaget se bilaga A.

³⁶ SOU 2001:14, s 432-433

det finns en samlad definition. Staterna har nu för första gången enats om en definition av människohandel. Definitionen finns i artikel 3, men den handlar inte enbart om handel med människor för sexuella ändamål. Artikel 3 säger:

- a) *”Trafficking in person” shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs;*
- b) *The consent of a victim of trafficking in persons to the intended exploitation set forth in subparagraph (a) of this article shall be irrelevant where any of the means set forth in subparagraph (a) have been used;*
- c) *The recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of a child for the purpose of exploitation shall be considered ”trafficking in persons” even if this does not involve any of the means set forth in subparagraph (a) of this article;*
- d) *”Child” shall mean any person under eighteen years of age.*

Sverige undertecknade konventionen och tilläggsprotokollen i december 2000. Alla de länder som är medlemmar i FN undertecknade konventionen och de flesta undertecknade även tilläggsprotokollen. Samtliga medlemsstater i EU undertecknade samtliga dokument och EU-kommissionen undertecknade samtidigt samtliga dokument för EU:s räkning.³⁷

³⁷ SOU 2001:14, s 434

6 Sexualbrottskommitténs utredning

Sexualbrottskommittén har fått i uppdrag att göra en djupare utredning om kvinnohandelsbrottet. De har gjort en utredning och kommit fram till ett resultat. Sexualbrottskommittén överlämnade sitt betänkande till justitieministern den 6 mars 2001. Kommittén lägger fram ett förslag till brottsrubricering efter att ha gjort en grundlig analys av de problem som finns inom området människohandel och då främst rörande handel med kvinnor och barn.

Kommittén har begränsat sin diskussion till frågan om det bör införas en särskild bestämmelse angående gränsöverskridande handel med människor för sexuella ändamål. I slutändan kommer kommittén fram till att det bör införas en särskild bestämmelse om straffansvar för handel med människor för sexuella ändamål, eftersom de gällande straffbestämmelserna inte är tillräckliga. Det nya brottet går under benämningen handel med människor för sexuella ändamål. Det betyder att kommittén inriktat sig på det som är väsentligt, vilket är det cyniska utnyttjandet av dessa kvinnor och att det främst rör sig om att dessa kvinnor får sina grundläggande mänskliga rättigheter åsidosatta. Dagens kvinnohandel är en modern form av slavhandel konstaterar man i utredningen.

Sexualbrottskommittén sätter stor tilltro till den nya Sexköpslagen och menar att den har och kommer att motverka att prostituerade söker sig till Sverige, trots den överetablering av prostituerade som finns i Västeuropa.³⁸ Detta trots att förundersökningarna har ökat och att fler kvinnor berörs och att det finns en högre grad av organisation enligt Rikskriminalpolisen.

³⁸ SOU 2001:14, s 428

Sexualbrottskommittén konstaterar att handeln omfattar olika moment³⁹:

- Åtgärder för genomförandet av själva handeln. Det vill säga främst rekrytering och transport av kvinnorna. Det innefattar även överlåtelse mellan rekryterare och agenter av människor som utsatts för handel.
- Vilka medel som används för att hantera de som är föremål för handeln. Med det menar man kidnappning, våld, hot och att de blir lurade på villkoren.
- De sexuella ändamålen för handeln. Prostitution eller annat sexuellt utnyttjande, som till exempel att uppträda på sexklubb eller medverka i pornografisk film, ska vara syftet med handeln.

De gällande straffbestämmelserna anses inte vara tillräckliga. Nuvarande straffbestämmelser täcker endast de enskilda leden. En del av de handlingar som agenter och organisatörer gör är inte straffbara alls. Detta trots att en del av deras handlingar faktiskt är en förutsättning för själva handeln. Ett annat problem med nuvarande bestämmelser är att de förutsätter att en viss effekt inträder för sin tillämplighet. Sexualbrottskommittén anser det vara ett problem att det inte finns någon enskild bestämmelse som täcker och straffbelägger alla led i handeln. Om en sådan särskild bestämmelse finns synliggör man handeln.⁴⁰ En annan viktig sak som påverkar är det nyligen antagna tilläggsprotokollet inom FN till konventionen om gränsöverskridande organiserad brottslighet. Då det sker en viss harmonisering av rättssystemen inom EU talar det för att man inför en särskild bestämmelse.⁴¹

I förslaget diskuterades att föra in människohandel som en del av koppleri bestämmelserna i brottsbalken. Man kom dock fram till att övervägande skäl talar för att en särskild bestämmelse införs, och detta inte minst då en sådan bestämmelse innefattar andra förfaranden än de som betecknas som koppleri. Den främsta svårigheten med att införa en särskild bestämmelse

³⁹ SOU 2001:14, s 444

⁴⁰ SOU 2001:14, s 457

⁴¹ SOU 2001:14, s 458

om handel med människor för sexuella ändamål är att den ska innefatta samtliga led och situationer.⁴²

6.1 Beskrivning av bestämmelsens innehåll

Sexualbrottskommittén konstaterar att det bör förutsättas att handeln skett genom olaga tvång, vilseledande eller på något annat otillbörligt sätt. Det ska vara en handel där syftet varit sexuell exploatering. Begreppet sexuell exploatering omfattar minst utnyttjande av annans prostitution, oavsett om han eller hon tidigare har prostituerat sig. Syftet kan också ha avsett andra former av sexuellt utnyttjande, som att ha förts till ett annat land för att utsättas för sexualbrott. Det påpekas att det inte bör vara av betydelse om syftet har förverkligats eller om det avsedda resultatet har uppnåtts.⁴³

Bestämmelsen bör införas i fjärde kapitlet brottsbalken, då det rör sig om brott mot person. Det ska för straffansvar krävas att någon utsatts för tvång eller påverkan på något annat otillbörligt sätt. När det gäller människohandel för sexuella ändamål är det nästan alltid så att gärningsmannen utnyttjar sårbarheten hos en annan människa. Denna person blir tvingad eller berövad sin frihet, och det är en annan anledning till att bestämmelsen ska placeras i fjärde kapitlet brottsbalken.⁴⁴

Straffskalan bör vara sträng, då det är ett avskyvärt fenomen.⁴⁵ Brottet kan till en del jämföras med grovt koppleri men det är ett betydligt värre brott. Vid människohandel ska straffvärdet normalt vara högre än för grovt koppleri. Handel med människor för sexuella ändamål ska ha ett lägsta straff på 2 års fängelse och ett högsta straff på 8 år när offren är över 18 år och fängelse 10 år när det rör sig om barn.⁴⁶ Straffskalan måste vara vid, då tillämpningsområdet blir ganska omfattande.

⁴² SOU 2001:14, s 460

⁴³ SOU 2001:14, s 461

⁴⁴ SOU 2001:14, s 462

⁴⁵ SOU 2001:14, s 463

⁴⁶ SOU 2001:14, s 463

Bestämmelsens lydelse enligt Sexualbrottskommittén⁴⁷:

3 a § Den som med olaga tvång, vilseledande eller på något annat otillbörligt sätt rekryterat eller transporterat en person från det land som han eller hon vistas i till ett annat land för att han eller hon där skall bli utsatt för sexuell exploatering, eller som i ett sådant syfte på ett otillbörligt sätt inhyser eller tar emot en sådan person, döms för människohandel för sexuella ändamål. Straffet är fängelse i lägst två och högst åtta år.

Om handel med någon som inte har fyllt arton år finns en bestämmelse i 3 b §.

En grundläggande förutsättning är att handeln har varit gränsöverskridande. Det är utan betydelse om det är från ett land där man är medborgare eller om det är från ett land man uppehåller sig och det är även utan betydelse hur länge man har uppehållit sig i det aktuella landet och om vistelsen varit legal eller illegal.

För att bestämmelsen ska bli tillämplig krävs direkt uppsåt. Det innebär att gärningsmannen ska ha vidtagit åtgärder för att den personen som har varit utsatt för handel ska bli föremål för sexuell exploatering. Som tidigare påpekats krävs det inte att syftet har förverkligats. Detta innebär i sin tur att tidpunkten för fullbordat brott infaller tidigt.

I första stycket i paragrafen finns tre moment, som alla måste vara uppfyllda för att bestämmelsen ska bli tillämplig⁴⁸:

- gärningsmannen ska ha företagit vissa åtgärder
- dessa åtgärder ska ha genomförts genom ett visst tillvägagångssätt eller medel
- det ska vara för ett visst syfte.

⁴⁷ SOU 2001:14, s 530

⁴⁸ SOU 2001:14, s 531

6.2 Straffprocessuella tvångsmedel

I utredningen diskuteras också användning av straffprocessuella tvångsmedel.⁴⁹ Det har från främst polis- och åklagarhåll kommit synpunkter på det här området. Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning kan vara av avgörande betydelse när det gäller bevisning mot dem som är misstänkta för människohandel. Problemet är att förutsättningarna för att få använda dem under förundersökning är stränga. När det gäller hemlig teleavlyssning krävs det att det för brottet är föreskrivet 2 års fängelse som lägsta straff enligt rättegångsbalken 27 kapitlet 18 §. För att hemlig teleövervakning ska få användas under en förundersökning krävs det att det avser ett brott där det lindrigaste straffet är fängelse 6 månader enligt rättegångsbalken 27 kapitlet 19 §.

Det kan innebära att straffprocessuella tvångsmedel som hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning kan komma att användas i något större utsträckning när lägsta straff för handel med människor för sexuella ändamål blir 2 år. Det kan också medföra att möjligheterna för häktning ökar på grund av bestämmelsen i 24 kapitlet 1 § 2 stycket rättegångsbalken.⁵⁰

⁴⁹ SOU 2001:14, s 467

⁵⁰ SOU 2001:14, s 468

7 Internationell utblick

7.1 Östersjösamarbete

En enkätundersökning om kvinnohandel gjordes under april månad 1999 i Östersjöområdet. Resultatet av denna enkät har varit svårt att sammanställa då länderna svarat mycket olika. I vissa fall är det så att de inte har svarat direkt på frågorna utan istället gjort lägesbeskrivningar. Det man generellt kan utläsa av enkäten är att kunskapen på området är mycket varierande och främst att kunskapen i vissa fall har visat sig vara relativt liten. Det visade sig att frivilligorganisationerna hade mest kunskaper på området.⁵¹

7.2 Situationen i Danmark

I Danmark säger man att kvinnohandel är något som inte har studerats närmare. Inga kvinnor har anmält till polisen att de har utsatts för handel och de som polisen trots allt har kommit i kontakt med har inte velat prata. Dessa kvinnor avvisas ofta då de har vistats illegalt i landet. Då man i Danmark egentligen inte vet hur stort problemet med kvinnohandel är har den danska regeringen beslutat att man ska undersöka detta. Det man vet är att det finns särskilt stora problem med thailändska prostituerade som lockats till Danmark av andra thailändska män och kvinnor som redan bor i landet.

När det gäller lagstiftningen är det från 1 juli 1999 förbjudet att köpa sexuella tjänster från personer under 18 år. Straffet för detta är böter eller fängelse upp till 2 år. Det finns i Danmark inget speciellt vittnesskyddsprogram som kan användas för att skydda kvinnor som utsätts för handel, men generellt kan man skydda vittnen genom att förse dem med en ny identitet.

⁵¹ Rapport 2000:1, s 7

7.3 Situationen i Estland⁵²

I Estland beräknar man att det finns cirka 2 000 prostituerade. Det finns dock tecken på att antalet minskar vilket troligtvis beror på att kvinnorna flyttar utomlands där de tjänar bättre. Av de inhemska prostituerade kommer cirka 50 % från Tallinn och 50 % från fattiga byar på landet. Cirka 80 % av de prostituerade kommer från den ryska minoriteten och resten utgörs av estländskor och övriga nationaliteter. Detta beror på att kvinnor från den ryska minoriteten är den grupp som har svårast att få ett arbete.

Det främsta skälet till att många kvinnor börjar med prostitution är att deras ekonomiska situation är ohållbar. Det finns i Estland två stora frivilligorganisationer som arbetar med människor som utsatt för handel. Det är AIDS Preventive Center och Child Support Centre. De arbetar bland annat med att förstärka den lag som ska skydda människor från att utnyttjas sexuellt. Det är mycket få som ber om den hjälp som finns. Det är ofta inte förrän man utsatts för mycket våld i samband med utförandet av sexuella tjänster som man till slut söker hjälp för att kunna sluta för gott. Polisen och frivilligorganisationerna har ett minimalt samarbete och inte heller här finns något vittnesskyddsprogram för de utsatta kvinnorna.

När det gäller lagstiftningen är kvinnohandel inget brott enligt brottsbalken i Estland. Det är inte heller förbjudet med prostitution. Detta medför bland annat att Estland inte har någon relevant statistik på området som behövs för att kunna besvara enkäten. I de fall man kommer i kontakt med kvinnohandel rör det sig ofta om brott under en annan brottsrubricering, som till exempel hot, övriga våldsbrott, förfalskningsbrott samt bedrägerier. Det kan tilläggas att koppleri är straffbart i Estland.

⁵² Rapport 1999:16, s 17

7.4 Situationen i Lettland

I Lettland uppskattar man att det finns cirka 2 500 prostituerade i landet. Av dessa är cirka 60 % över 18 år. De räknar med att det är ungefär 20 utländska prostituerade som besöker Lettland varje år. När det gäller hur många lettändskor som utsatts för handel till utlandet finns det beräkningar från 1998. Enligt dessa beräkningar var det cirka 500 kvinnor som varit offer för kvinnohandel i utlandet. Det var i första hand i Tyskland, Italien och Danmark som dessa kvinnor hade utnyttjats. Organisatörerna tror man är medborgare i Ryssland, Lettland, Litauen och Danmark.

7.5 Situationen i Litauen

I Litauen är handel med människor ett brott, som enligt brottsbalken kan ge upp till 12 års fängelse.⁵³ Prostitutionen är laglig i Litauen. Det finns kännedom om att unga litauiska kvinnor åker utomlands för att tjäna pengar genom prostitution. De vanligaste destinationsländerna är Tyskland, Nederländerna och Israel. I Litauen tror man att cirka 70 % av kvinnorna vet att de ska prostituera sig. Man tror att det är litauiska medborgare som står bakom denna handel samt att kvinnorna i många fall utsätts för påtryckningar av olika slag.⁵⁴ Då många använder sig av falska, köpta eller stulna handlingar när de lämnar landet är det svårt att söka efter dem som anmäls försvunna. Detta innebär i sin tur att man inte vet vilka som lämnar landet. Det förekommer även uppgifter om att kvinnor från utlandet utsätts för handel i Litauen. Dessa kvinnor vistas för det mesta helt legalt i landet. Vid kontakt med polisen vägrar dessa kvinnor kategoriskt att berätta om sin verksamhet.

⁵³ Rapport 2001:3, s 6

⁵⁴ Rapport 2000:1, s 10

7.6 Situationen i Finland⁵⁵

Sedan 1 januari 1999 är det i Finland förbjudet att köpa eller försöka köpa sexuella tjänster av personer under 18 år. Straffet är böter eller fängelse upp till 6 månader. Det är även möjligt att straffa en finsk medborgare som gör sig skyldig till detta brott i ett annat land även om det inte är ett brott i det landet. Inte heller i Finland finns något människohandel eller kvinnohandels brott utan det är koppleri man gör sig skyldig till om man främjar annans prostitution och gör sig ekonomisk vinning på den.

Liksom i Sverige kan en utlänning avvisas om han eller hon försörjer sig genom prostitution, allt enligt finländsk utlänningslag. Efter den 1 maj 1999 kan man även neka en person inresa i Finland om det finns skälig anledning anta att personen kommer att försörja sig på ett oärligt sätt eller genom att tillhandahålla sexuella tjänster. Ett mindre antal frivilligorganisationer arbetar med kvinnor som utsatts för handel. I Finland finns inget vittnesskyddsprogram för kvinnor som utsatts för handel men det diskuteras inom justitiedepartementet.

För nio år sedan fanns det inga gatuprostituerade i Finland medan det idag finns många utländska prostituerade. I Helsingfors finns cirka 2 000 prostituerade och av dem är cirka 8 % finländska medborgare och resten är utländska. Dessa utländska prostituerade kommer i första hand från Ryssland, Estland, Ukraina och Vitryssland. De flesta är över 18 år. De största problemen har man i storstäderna vid kusten nära gränsen till Ryssland. Enligt beräkningar kommer cirka 1 000 utländska prostituerade och besöker Finland varje veckoslut. Det sker ofta i form av att det kommer busslaster med ryska prostituerade kvinnor till Finland vilket är ett stort problem. Då de kommer i busslaster verkar verksamheten i hög grad organiserad. Kvinnorna har viseringar och hotellrummen har varit bokade i förväg. Vid samtal med kvinnorna har de sagt att de är privatpersoner som försörjer sig genom prostitution. Det är den officiella versionen. Vissa

⁵⁵ Rapport 1999:16, s 18

kvinnor har i förtroende berättat att de får betala tiotusentals mark för att få delta i dessa aktiviteter och att de får betala hälften av förtjänsten till en organisatör. I de fall polisen valt att inleda förundersökning rörande koppleri har de flesta kvinnor valt att inte uttala sig alls.

7.7 Situationen i Ryssland

I Ryssland prioriteras inte problemen med prostitutionen då man menar att man har allvarligare problem att ta itu med. Koppleri är straffbart då man genom våld eller hot om våld tvingar någon att prostituera sig. De prostituerade kvinnorna från Ryssland åker ofta till Tyskland för att sälja sina tjänster, men man har i Ryssland även problem med prostituerade kvinnor från Ukraina som kommer till Ryssland. Inga frivilligorganisationer arbetar med kvinnor som utsatt för handel utan de få organisationer som finns arbetar främst med missbrukare och övergivna barn. Om kvinnorna behöver hjälp får de söka sig till kyrkor och Röda korset.

Under 1997 utredde man några fall där ryska kvinnor hade lurats till prostitution i Tyskland och Israel. Kvinnorna hade endast fått behålla cirka 30 % av intäkterna. Det är dock vanligast att kvinnorna självmant åker utomlands som turister och sedan börjar arbeta som prostituerade i landet.

Det finns tecken på att man har uppmärksammat ämnet och att problemen med kvinnohandel ser ut att öka. Kvinnorna som utsätts för handel reser ofta utomlands genom förfalskade inbjudningar. Enligt dessa inbjudningar kommer det till landet som turister, barnvakter eller säsongsarbetare. Det är ofta välorganiserade kriminella grupper som även ägnar sig åt och bedriver den här typen av verksamhet. Kvinnorna reser oftast till länderna i Östersjöområdet. Att kriminella strukturer har blandat sig i den internationella kvinnohandeln är en ny trend. Rysk lagstiftning ser i nuläget prostitutionen som en administrativ företeelse och rättsväsendet ges inga lagliga befogenheter att ingripa mot den.

7.8 Situationen i Polen⁵⁶

Det är i Polen inte förbjudet med prostitution och man registrerar inte prostituerade. Kvinnohandel är däremot straffbart och detta även om det sker på frivillig basis. När det gäller kvinnohandel är Polen både transit-, ursprungs-, och destinationsland. Under 1998 utreddes 84 fall av handel med kvinnor som riktades utomlands, och det rörde sig totalt om 180 kvinnor över 18 år. Det är dock svårt att få tips och information att leda till förundersökningar eftersom de kvinnor som är inblandade oftast inte vill avge några vittnesmål.

7.9 Situationen i Tyskland⁵⁷

I Tyskland har man störst problem med prostituerade från Östeuropa och främst från Polen, Ukraina, Ryssland, Litauen och Tjeckien. Oftast reser de in i landet som turister men stannar längre än tillåtet och uppehåller sig därför illegalt i landet. Åldern ligger mellan 18 och 25 år och kvinnorna vet oftast att de ska arbeta som prostituerade. Det är först i efterhand de inser att de har blivit lurade då de får arbeta mer och tjänar mindre än vad som tidigare var överenskommet. Om våld är involverat sker det ofta när kvinnorna har kommit på plats och innan de börjar arbeta. Detta är ett sätt för organisatören att få övertaget och hålla kvinnorna kvar i prostitutionen.

Ett problem är att kvinnorna avvisas innan en ordentlig utredning har gjorts och man har undersökt situationen i landet. Dessa ofullständiga förundersökningar leder i förlängningen till att det blir svårare att nå en fällande dom mot kvinnornas organisatörer. När det i en utredning krävs kompletterande förhör med kvinnorna blir det en mer komplicerad och kostsam procedur om kvinnorna har lämnat landet. Då krävs det rättshjälpsframställningar och resor till kvinnornas hemländer för fortsatt förhör. En annan möjlighet är att göra en bevisupptagning i domstol innan man skickar hem kvinnorna. I vissa fall kan dessa kvinnor få ett temporärt

⁵⁶ Rapport 2000:1, s 11

⁵⁷ Rapport 1999:16, s 20

uppehållstillstånd för att kunna stanna under den tid utredningen kräver och de kan även få stanna över rättegången. Kvinnorna avvisas inte heller om det finns fara för deras liv och i sällsynta fall kan de få stanna en tid på grund av humanitära skäl.

I Tyskland har man ett människohandels brott som kan ge upp till 10 års fängelse. Vittnen kan skyddas genom skyddat boende samt spärmarkeringar i datasystemen. Det traditionella vittnesskyddet är inte tillämpligt på kvinnor som har utsatt för handel, men i mycket sällsynta fall kan man göra kosmetiska operationer för att förändra utseende på ett vittne efter en rättegång. Sedan den 1 december 1985 finns det nya bestämmelser för vittnesskydd. Dessa regler innebär bland annat att kvinnor som utsatt för handel har rätt att få hjälp av ett målsägarbiträde som bekostas av staten. Det finns även möjlighet att filma förhören med personer för att sedan använda dessa som vittnesmål under en rättegång.

Det är inte bara fördelar med vittnesskydd. Det kan även uppstå problem då vittnena ibland har problem med att klara av att leva isolerade, hålla löfte och att ställa upp under den tid som utredarna vill och behöver dem. Det finns även andra nackdelar då kvinnorna känner att de måste tjäna pengar och har press på sig hemifrån. I vissa fall händer det att anhöriga i hemlandet blir trakasserade då kvinnorna ställer upp och samarbetar med polisen.

Det finns i Tyskland många frivilligorganisationer som arbetar just med dessa kvinnor och hjälper dem med psykologiskt stöd och juridisk rådgivning. De anser att det är mycket viktigt att kvinnorna är mentalt starka och väl förberedda inför en eventuell rättegång. Det man märkt är att de kvinnor som utsatts för handel ofta visar samma symptom som våldtagna kvinnor eller kvinnor som utsatts för tortyr.

Inte ens personal från frivilligorganisationerna är undantagna skyldigheten att vittna vid en eventuell rättegång. Detta upprör och de flesta av dem som

jobbar inom någon sådan organisation anser att man inte bör ha ett för nära samarbete med polisen. Om de har ett för nära samarbete kan det leda till att kvinnorna inte vågar kontakta frivilligorganisationerna och berätta om vad de har utsatts för om polisen är inblandad.

I Tyskland har man kommit längre än i de flesta andra länderna kring Östersjön då Bundeskriminalamt redan 1992 började skriva årliga situationsrapporter rörande handel med kvinnor. Under 1997 undersöktes 397 fall som kan härledas till kvinnohandel, och i 60 % av dessa fall rörde det sig om kvinnor mellan 18-25 år. Det var cirka 1 200 kvinnor som var inblandade, som nästan uteslutande kom från Polen, Ukraina, Tjeckien, Ryssland och Litauen. Organisatörerna var till 44 % tyska medborgare och den största gruppen därefter var turkiska medborgare. Av de 44 % kom 10 % inte ursprungligen från Tyskland. Andelen kvinnliga misstänkta organisatörer var cirka 200 av 1 106 misstänkta organisatörer totalt. Många av organisatörerna tar till våld och kvinnohandel är inte det enda de sysslar med. Det är vanligt att de även ägnar sig åt fordons- och narkotikahandel.

Det finns officiella, auktoriserade bordeller i Tyskland där man tillåter att kvinnor arbetar som prostituerade. Det är bara under vissa omständigheter som prostitution är straffbart i Tyskland och det är bland annat när våld används eller när någon form av beroendeställning förekommer.

7.10 Situationen i Norge

I Norge är det tillåtet att köpa och sälja sexuella tjänster, medan koppleri är förbjudet. Enligt beräkningar finns det cirka 900 prostituerade i Oslo och Finnmark och av dessa kvinnor räknar man med att ungefär 95 % är över 18 år. Man räknar med att cirka 50 utländska prostituerade besöker Finnmark varje vecka och stannar i genomsnitt fyra dagar. Av dessa beräknar man att cirka 90 % av dem som kommer från Ryssland har hallickar. Samma tal för de inhemska prostituerade anses vara 10 %.

Under 1998 besöktes Norge av prostituerade från Ryssland, Balkan, Thailand, Litauen, Estland och Tjeckien. Organisatörerna för denna verksamhet tros komma från Ryssland, Balkan och Norge. Det är endast ett fåtal fall rörande koppleri där det finns koppling till kvinnohandel som är under utredning.

8 Prostitution

Socialstyrelsen gjorde en rapport där syftet var att översiktligt kartlägga prostitutionens omfattning i Sverige efter den nya sexköpslagens inträde.⁵⁸ Undersökningen som Socialstyrelsen har gjort bygger bland annat på enkäter till polismyndigheter och polisområde samt även enkäter till socialtjänsten i samtliga kommuner, ett urval restauranger och hotell samt enkät till RFSL:s lokalavdelningar. Intervjuer med nyckelinformanter inom bland annat polis, socialtjänst och sjukvård har även legat till grund för undersökningen.

Det är svårt att göra en undersökning om prostitution då det är ett område under vilket det råder ständiga förändringar. Prostitutionen präglas av de samhällsförhållanden som råder vid varje givet historiskt tillfälle, vilket gör att dess yttringar och former präglas mycket av samhället.⁵⁹ Om man ska göra en uppdelning av prostitutionen kan man generellt säga att 1/3 består av gatuprostitution och 2/3 är så kallad dold prostitution. Inom prostitutionen kan man inte säga att det är en speciell grupp av kvinnor som prostituerar sig utan de som prostituerar sig är en icke homogen grupp. Det finns de som prostituerar sig på heltid, det vill säga under en lång tid och vid ett flertal tillfälle. Sedan finns det andra, vilket är den största gruppen, som prostituerar sig vid enstaka tillfälle. Resultatet av denna undersökning skiljer sig inte från tidigare studier. Den visar att det i Sverige finns betydligt mer än bara gatuprostitution och att den dolda prostitutionen har ökat något.

Det finns ingen enhetlig bild av prostitution och inte heller någon entydig linje historiskt sett. I historien lades mycket fokus på kvinnan, medan man under senare tid har försökt komma ifrån just det att prostitution är lika med att en kvinna prostituerar sig. Uppmärksamheten på kvinnan återspeglas också i den rättsliga och sociala hanteringen av prostitutionen. Man införde

⁵⁸ Socialstyrelsen, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, s 6

⁵⁹ Socialstyrelsen, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, s 6

bland annat ett kontrollsystem då könssjukdomarna började sprida sig. I Sverige infördes 1847 ett reglementeringssystem där en särskild besiktningsbyrå inrättades. Där fick de prostituerade genomgå en läkarkontroll varje vecka och de fick även följa vissa regler rörande bland annat bostadsförhållanden och hur man skulle uppträda på allmän plats. De som inte följde dessa regler kunde dömas till arbete i spinn- eller tukthus. Detta system avskaffades 1918, men kontrollen av kvinnorna fortsatte då man i stället använde sig av 1885 års lösdriverilag. I 1977 års prostitutionsutredning betonas att prostitutionen är ett socialt problem som innefattar minst två personer.

I Socialstyrelsens undersökning har prostitution definierats enligt direktiven i 1993 års prostitutionsutredning⁶⁰:

”Prostitution är när minst två parter köper eller säljer sexuella tjänster mot ersättning (vanligen ekonomisk); vilken utgör en förutsättning för den sexuella tjänsten.”

Att prostitutionen är beroende av de samhällsförhållanden som råder för tillfället har inte minst informationsteknologisamhället visat. Internet och mobiltelefoner har inneburit många nya kontaktarenor. Brukandet av denna informationsteknologi samt restaurang- och hotellprostitution, prostitution som försiggår i ateljéer, via annonser och dylikt utgör alla exempel på den dolda prostitutionen.⁶¹ Det är prostitution som inte är lika synlig som gatuprostitutionen. Det vanliga när man gör olika undersökningar och kartläggningar är att man fokuserar på den mer öppna prostitutionen det vill säga gatuprostitutionen då det är den som är lättast att komma åt.

Ett projekt i Göteborg som gick under namnet ARENA-projektet, var ett undantag då det fokuserade på inomhusprostitutionen i Göteborg.⁶² Även i

⁶⁰ Socialstyrelsen, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, s 12

⁶¹ Socialstyrelsen, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, s 13

⁶² ARENA – står för Annonspstitution, Restaurang- och hotellprostitution, Eskortservice, Nattklubbar och sexklubbar samt Ateljéer och massageinstitut.

1977 års prostitutionsutredning görs en undersökning av restaurang- och hotellprostitutionen.

Uppdraget som Socialstyrelsen har fått innefattar även att följa den internationella utvecklingen på området.⁶³ I det ingår dels att följa debatter, forskning och det sociala arbetet som utövas i övriga länder. Det är även viktigt att påpeka de skillnader som finns till exempel i Europa där Sverige är av den uppfattningen att prostitution är skadlig både för de prostituerade och för de som köper de sexuella tjänsterna. Medan man på andra ställen i Europa är av en helt annan uppfattning. Tydligast är detta i Nederländerna där man anser att prostitution är ett yrke likt alla andra och om man ser det på det sättet kan skadorna begränsas. I Nederländerna är man för att legalisera bordeller och prostitution i allmänhet.

Den andra delen av det internationella perspektivet är internationaliseringen av prostitutionen. Det perspektivet går under namnet trafficking, handel med kvinnor till könshandeln över gränserna.⁶⁴ Rikskriminalpolisen är nationell rapportör på området och som en del av Socialstyrelsens uppdrag om den internationella utvecklingen sker ett samarbete/informationsutbyte Rikskriminalpolisen och Socialstyrelsen emellan. Socialstyrelsen var med och representerade Sverige i STOP-projektet tillsammans med Rikskriminalpolisen. Enligt regeringsuppdrag ska Socialstyrelsen fortlöpande följa prostitutionen och dess utveckling.

Prostitutionen är en verksamhet som är mycket dold och förknippad med skamkänslor för de inblandade och avståndstagande från allmänheten, vilket gör att det är svårt att få fram tillförlitligt material. Även dess föränderliga natur gör det svårt att göra en tillförlitlig studie. Det är svårt att få de inblandade att prata även om det är genom anonyma enkäter, vilket leder till att det ofta blir andrahands information då det är polis eller andra myndigheter som uttalar sig i dessa enkäter.

⁶³ Socialstyrelsen, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, s 14

⁶⁴ Socialstyrelsen, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, s 14

8.1 Jämförelsen mellan 1998 och 1999

Enligt enkäten med Socialförvaltningarna har utbredningen av prostitutionen ökat marginellt mellan 1998 och 1999.⁶⁵ Enligt enkäterna med polismyndigheterna och polisområdena verkar det inte ha skett några stora förändringar beträffande prostitutionen i alla fall inte beträffande utbredningen. En av de tydligaste förändringarna är att antalet kända prostituerade i de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö har minskat mellan 1998-1999, i alla fall vid tiden för datainsamlingen. Om man istället ser till hela landet förefaller det inte vara några stora skillnader. En slutsats man kan dra av detta är att de tre storstäderna oftast är platsen för gatuprostitutionen och det är främst denna som har påverkats av den nya sexköpslagen.

Sexköpslagens påverkan på prostitutionen togs upp till diskussion med nyckelinformanterna. I den diskussionen framkom att gatuprostitutionen först försvann för att sedan sakta återkomma i något mindre omfattning. Det framkom även att medias bevakning har gjort att antalet köpare har minskat.⁶⁶ Man diskuterade även vart prostitutionen har tagit vägen då den har försvunnit från gatan. De flesta menar att den har sökt sig till andra arenor och kontaktsätt. Vissa prostituerade har skaffat sig en fast kundkrets och behöver därför inte tillbringa sin tid på gatan. Man tror att många har gått över till Internet då man kan vara mer anonym där.

Det råder delade meningar om huruvida informationsteknologins intåg på prostitutionsmarknaden har med kriminaliseringen av sexköp att göra. Det finns de som anser att kvinnorna skaffade mobiltelefoner som en förberedande åtgärd inför införandet av lagen, medan andra menar att kvinnorna skulle börjat utnyttja dessa kontaktsätt ändå. Ikraftträdandet av

⁶⁵ Socialstyrelsen, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, s 31

⁶⁶ Socialstyrelsen, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, s 32

den nya lagen kanske påskyndade det hela men det hade kommit i bruk förr eller senare.

Vissa av informanterna menar att lagen har medfört att en del kvinnor har slutat med prostitutionen. De kan tidigare ha haft tankar på att sluta men lagen kom som en lämplig vändpunkt. Det finns även en del kvinnor som frivilligt eller genom tvångsvård befinner sig i behandling för sitt narkotikaberoende, vilket somliga anser att de har lagen att tacka för.⁶⁷ Några av de intervjuade menar också att lagen har medfört andra förändringar inom könshandeln. De anser att de som prostituerar sig på gatan har fått det besvärligare och att de är mer utsatta. Detta grundar de på att köparna är färre och farligare och de flickor som är kvar på gatan är utelämnade till denna grupp av köpare. Några av informanterna anser att förekomsten av hallickverksamhet har ökat sedan lagen trädde i kraft, men hallickar och koppleri nämns främst när det handlar om utländska prostituerade och då gäller det i synnerhet trafficking.

Från Sveriges sida ser man som ett framtida problem att det råder ett överflöd på prostituerade i Köpenhamn bland annat finns det mellan 500-800 thailändska kvinnor i prostitution, vilka man tror har kommit till Danmark på ett organiserat sätt. Detta kan påverka Sverige, och i synnerhet Malmö på ett negativt sätt, bland annat på grund av den närhet som finns i Öresundsregionen inte minst på grund av den nyetablerade bron över sundet.⁶⁸

8.2 Köparna

Socialstyrelsen har i sin undersökning intervjuat män som köper sex. Vad som framkommit är att sexköparna inte tycker att den nya lagen har förändrat någonting för dem. Vissa säger dock att det inte har varit lika aktuellt att köpa sex under den period som lagen har varit i kraft. Andra

⁶⁷ Socialstyrelsen, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, s 33

⁶⁸ Socialstyrelsen, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, s 34

säger att de har ”gamla bekanta” som de går till och därför har lagen inte påverkat dem i någon större utsträckning. En annan sak som framkom var att även då lagen inte fanns ansåg många det vara för riskabelt att köpa sex på gatan och att de även då använde sig av andra kontaktytor, till exempel massageinstitut. Man nämner en större försiktighet och att man ser sig för mer nu än då. Denna synpunkt framför främst de som anser sig ha påverkats av lagen.⁶⁹

Då det gäller männens uppfattning om kriminaliseringen är den negativ liksom inställningen till sexköpslagen. Även dessa köpare har märkt att gatuprostitutionen har flyttat och att nya sätt att knyta kontakter har kommit fram. Någon gör uttryck för en tanke att lagen drabbar kvinnor som redan är utsatta, då de smarta redan är inomhus och de utslagna fortfarande är utslagna.⁷⁰

I detta examensarbete tas främst problemet med den heterosexuella prostitutionen med män som köpare och kvinnor som prostituerade upp, men det finns andra former. Det finns:

- Den heterosexuella könshandelstypen med kvinnor som köpare och män som prostituerade.
- Den homosexuella könshandelstypen med män som köpare och män som prostituerade.
- Den homosexuella könshandelstypen med kvinnor som köpare och kvinnor som prostituerade.

Nyckelinformanterna är överens om att problemet med homosexuell prostitution förekommer. Det handlar då främst om män som säljer sexuella tjänster. Det framgår också att detta är en väldigt sluten värld vilket försvårar för polis och andra berörda myndigheter att komma in i denna värld. Även här är en annan sak bristen på resurser. I alla sammanhang är det gatuprostitutionen som prioriteras, men man säger sig även prioritera

⁶⁹ Socialstyrelsen, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, s 43

⁷⁰ Socialstyrelsen, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, s 43

unga män som är inblandade i prostitution, det vill säga minderåriga pojkar.⁷¹ Problemen i den manliga prostitutionen är de samma som i den kvinnliga. Känslan av utsatthet ser likadan ut oavsett kön. Det är kanske ändå så att den homosexuella prostitutionen är belagd med dubbla tabun, vilket kan vara en av orsakerna till att den är mer dold än den heterosexuella prostitutionen.

⁷¹ Socialstyrelsen, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, s 49

9 Några fall från Sverige

9.1 Förundersökning och domar

Under 1998 inleddes fem förundersökningar rörande koppleri som kan härledas till handel med kvinnor. Alla organisatörer var bosatta i Sverige och hade invandrarbakgrund. Det finns i dessa fall inget som tyder på att det finns några länkningar till annan organiserad brottslighet.

Det finns även två inkomna tips under 1998 som rörde länkningar mellan kvinnohandel, narkotikasmuggling, narkotikatillverkning och kopplingar till kriminella MC-klubbar.⁷²

9.2 RH 1999:109

RH 1999:109 avgjordes i Svea Hovrätt i juli 1999. Fallet handlade om en man från Estland som var åtalad för grovt koppleri då han främjat och på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjat att ett tiotal kvinnor från Estland hade haft tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning. Det rörde sig om en period från augusti 1997 till den 9 oktober 1999. Själva främjandet bestod bland annat i att mannen hade förmått de här kvinnorna att resa från Estland till Sverige mot ersättning. Väl här hade de bott hos honom och mannen hade bestämt priser för de olika sexuella tjänsterna kvinnorna skulle ställa upp på. Mannen hade även åkt med kvinnorna för att träffa sexköpare och ibland hade han till och med tagit emot betalningen. Kort sagt hade han fungerat som kvinnornas hallick. Då han hade utnyttjat kvinnornas tillfälliga förbindelser mot ersättning i stor utsträckning och även att han hade utnyttjat det faktum att kvinnorna hade en ekonomisk svag position i hemlandet gjorde brottet grovt. Vinningen beräknades uppgå till minst 100 000 kronor.

⁷² Rapport 1999:16, s 32

Stockholms tingsrätt fann gärningspåståendet styrkt avseende sju av kvinnorna. Man ansåg att mannen hade tagit sådan aktiv del i främjandet av prostitutionen att gärningen var styrkt. Mannen hade bland annat ordnat mobiltelefoner till kvinnorna och hade sedan deras nummer inlagda på sin egen. Gärningen ansågs som grov och tingsrätten konstaterade att han hade utnyttjat de här kvinnorna hänsynslöst för sin egen vinnings skull samt att han även utövat kontroll över dem på ett hänsynslöst sätt.

När tingsrätten diskuterar straffmätningen tar de upp att det rör sig om en ny typ av brottslighet som Stockholm tidigare varit förskonad från och det påverkar den åtalade negativt. Tingsrätten dömde mannen till två års fängelse och livstids utvisning trots att han bott i Sverige i tio år och hade fem barn i landet. Man ansåg att det han gjort sig skyldig till var ”av sådan karaktär och hänsynslöshet och att den inneburit sådan kränkning för såväl enskilda som allmänna intressen så att det föreligger sådana synnerliga skäl för att utvisa honom som krävs enligt lagstiftningen”.⁷³ Utvisningen påverkade fängelsestraffet i mildrande riktning.

Svea Hovrätt ändrade påföljden till tre års fängelse och livstids utvisning. Även Svea Hovrätt påpekade att detta var en ny typ av brottslighet som var planerad och organiserad och som samhället ser allvarligt på. Vidare resonerar man som tingsrätten.

9.3 Kopplerifallet i Malmö

Efter att uppgifter om prostitutionsverksamhet kommit till Malmö polisens kännedom under 1998-1999 började omfattningen av verksamheten att kartläggas i november 1999. Det fanns uppgifter som pekade ut Robert K som ansvarig för denna prostitutionsverksamhet. Kvinnorna det handlade om kom från Östeuropa och hade transporterats hit för att prostituera sig. Robert K hade då redan i april samma år uppmärksammats vid ett hotell med två kvinnor födda 1977 och 1976. Dessa kvinnor hade tidigare arbetat

⁷³ RH 1999:109, s 20

på en kombinerad natt- och porrklubb i Ungern. I februari 1999 anträffades två kvinnor i en lägenhet i Malmö. De angav att de var i Sverige för att besöka en väninna och den ena kvinnan hänvisade till ett telefonnummer som visade sig vara Robert K:s.

Förundersökning mot Robert K inleddes den 21 december 1999 angående misstanke om grovt koppleri och tingsrätten lämnade påföljande dag tillstånd till hemlig telefonavlyssning av två telefonnummer, men senare utvidgades det till ytterligare två telefonnummer. Inte förrän i januari 2000 inleddes fysisk spaning mot Robert K, och då meddelades även tillstånd till kameraövervakning av en fastighet på Trelleborgsvägen i Malmö där det fanns misstanke om att det förekom prostitution. Genom spaning fann polisen att det fanns en anknytning mellan fastigheten och Robert K. På en dörr i fastigheten stod namnet Edit K och lägenheten användes av en yngre kvinna och den besöktes av män, och av Robert K i anslutning till männens besök.

Vid kontakt med hyresvärderna framkom att kontraktet på lägenheten stod på Edit K. I och med detta uppkom misstanke om att även Edit K var inblandad och förundersökning mot henne inleddes den 18 januari 2000. Robert K och Edit K anhölls i sin frånvaro 24 januari 2000 och polisen ingrepp mot verksamheten 25 januari 2000 då man inte ansåg det försvarbart att låta det fortsätta och samma dag greps Robert K och Edit K.

Vid husrannsakan i lägenheten fann man en ung kvinna, som senare visade sig vara Eva K, kallad Haga T. I lägenheten fann man även ett pass utställt på Haga T, som senare visade sig vara falskt. Det fanns även andra handlingar i form av bland annat biljetter för Haga T där Robert K:s hemtelefonnummer stod med.

9.3.1 De tilltalades versioner

Enligt Robert K var syftet med att hyra lägenheten på Trelleborgsvägen att vänner till honom skulle ha någonstans att bo vid besök. Det var även meningen att Edit K skulle bo där.

Robert K fick en idé om att vara manager till flickor som han tog hit för att dansa. Han tog först hit en kvinna som var striptease dansös, som han körde till olika dansjobb, men då han upptäckt att hon gjorde saker som han inte gillade skickade han hem henne.⁷⁴ Denna flicka och en ny flicka kom efter ett tag tillbaka. Enligt Robert K var de flickorna som hela tiden styrde honom. Det var flickorna som själv betalade hyran för lägenheten. Robert K har vidgått att han hjälpte till att tolka 5-6 gånger i samband med sexuella kontakter mellan flickorna och främmande män. Han har även förmedlat kundkontakter mellan män och kvinnorna 10-15 gånger. Detta kunde ske bland annat genom att han körde kunder till lägenheten där flickorna fanns. Robert K medger att han har tagit emot pengar, men endast vid ett fåtal tillfälle, samt att han lämnat pengarna till kvinnorna direkt.⁷⁵ Om han kom på flickorna med att ägna sig åt prostitution skulle han skicka hem dem direkt, men då han enligt egen utsaga skulle råka illa ut i Ungern om han vägrade hjälpa flickorna gjorde han det ändå.

Edit K vet inte varför hennes namn har kommit på en av bokningarna för en bussbiljett till en av flickorna. Hon förnekar att hon har haft något med den här verksamheten att göra.

I det här målet fanns även ett antal medtilltalade för brott mot sexköpslagen. De har talat om att de pratat med en man när de ringt och han har sagt att han har flickor. Vid ett tillfälle var det Robert K som tog emot betalning enligt en av männen.

⁷⁴ Mål nr. B 579-00 från Malmö Tingsrätt, s 10

⁷⁵ Mål nr. B 579-00 från Malmö Tingsrätt, s 12

9.3.2 Tingsrättens bedömning

Tingsrätten konstaterar att det har varit en omfattande telefontrafik mellan å ena sidan Robert K:s mobiltelefon och å andra sidan flickornas mobiltelefoner under perioden 22 december 1999 till 18 januari 2000.

Robert K har vid huvudförhandling uttalat sig både mångordigt och motsägelsefullt.⁷⁶ Då Robert K vidgått att han förmedlat sexköpare och kört kunder till flickorna, samt att han har hjälpt till med tolkning och kontakter mellan kunder och flickorna gör att han får anses ha främjat deras prostitutionsverksamhet. Tingsrätten anser inte att det råder några tvivel om att Robert K på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjat fyra flickor.⁷⁷ När tingsrätten gör bedömningen om koppleriet ska anses vara grovt tar de hänsyn till att verksamheten varit omfattande samt att flickorna varit av utländsk bakgrund, vilket gör dem särskilt utsatta och beroende av honom. En annan sak som vägde in var att den ena flickan var under arton år.

När det gäller Edit K står det klart att det är hon som har stått för kontraktet på lägenheten vid Trelleborgsvägen och en av flickorna har berättat att de betalade hyran till Edit en gång i månaden. Det är även så att Edit K åkt med vissa flickor till Sverige samt att hennes namn i vissa fall stått på flickornas bussbiljetter. Edit K har även haft kontakter med flickorna under deras vistelse i Sverige. Hon lämnade andra uppgifter under huvudförhandlingen än under förundersökningen. Anledningen till detta har inte förklarats på ett trovärdigt sätt. Tingsrätten anser därför att det inte kan råda några tvivel om att Edit K inte bara känt till Robert K:s verksamhet utan även deltagit i den i samförstånd. Därför ska hon dömas till koppleri som anses som grovt enligt samma grunder som Robert K. Båda dömdes i tingsrätten för grovt koppleri till fängelse i tre år.

Ordföranden i tingsrätten var skiljaktig och ville döma till normalgraden av koppleri. Anledningen till detta var att han inte ansåg att det var att anse

⁷⁶ Mål nr. B 579-00 från Malmö Tingsrätt, s 27

⁷⁷ Mål nr. B 579-00 från Malmö Tingsrätt, s 28

som grovt brott då det bland annat inte var utrett hur stor den ekonomiska vinningen varit samt att verksamheten inte varit av den omfattning som åklagaren gjort gällande. Han ansåg inte heller att kvinnorna utsatts för tvång och att de har kommit frivilligt till Sverige. Trots detta ansåg även ordföranden att fängelse skulle följa på dessa brott. Ordföranden ansåg inte att det skulle bli så långa fängelsestraff.

9.3.3 Hovrätten

I hovrätten har Edit K yrkat att rätten ska ogilla åtalet eller i andra hand att det bedöms som normalgraden av koppleri eller medhjälp till koppleri. Hon yrkar även på att påföljden ändras till villkorlig dom eventuellt i förening med samhällstjänst. Robert K yrkar i hovrätten att åtalet ska ogillas eller i andra hand att hovrätten sänker straffet väsentligt. Åklagaren har bestridit åtalet, men medgett viss sänkning av Edit K:s straff.

Även i hovrätten medger Robert K att han hjälpt till att förmedla kunder men han kan inte placera det i tiden. Enligt Robert K gick det vanligen till så att en man ringde upp honom och frågade om han hade flickor. Ibland frågade de om priset och han svarad då att det var 500 kr, för det hade flickorna bestämt. De bestämde en plats där han träffade mannen och sedan körde de i vars en bil till flickornas lägenhet. Robert K körde först och kunden följde efter.⁷⁸ Han har tagit emot pengar 1-2 gånger, samt tolkat 5-6 gånger.

Edit K står för lägenheten på Trelleborgsvägen på grund av att Robert K redan har en lägenhet och han inte kan stå för en till enligt reglerna om bostadsbidrag. Lapparna med hans namn och telefonnummer som har hittats och framlagts som bevisning har en av flickorna skrivit till honom då han är analfabet. Dessa har han sedan använt som visitkort när han sålde prylar på loppmarknader.

⁷⁸ Mål nr. B 622-00 från Hovrätten över Skåne och Blekinge, s 6

Edit K säger att hon aldrig varit i lägenheten på Trelleborgsvägen och att hon inte haft någon misstanke om att flickorna varit prostituerade innan hon greps.

9.3.4 Hovrättens bedömning

Hovrätten tar upp vilket bevisvärde de uppgifter har, som lämnats utom huvudförhandling av flickorna inför ungersk domstol. Det gäller även den bevisupptagning som gjordes av en flicka innan hon skickades tillbaka till Ungern. Hovrätten börjar med att påpeka att det allmänt sätt är så att uppgifter som lämnas utom huvudförhandling har ett lägre bevisvärde än uppgifter lämnade vid huvudförhandling. I det här fallet har vid alla förhör utom ett både åklagaren och de båda försvararna varit närvarande och kunnat ställa frågor. Detta gör att bevisvärdet får anses vara högre än om motsvarande uppgifter lämnats under förundersökning. Förhören har hållits på ungerska för att sedan översättas till svenska. Översättningen har i vissa delar ifrågasatts och att det föreligger en del oklarheter och tvetydigheter angående vissa uttryck. Därför får man iakttaga viss försiktighet då det gäller värdering och tolkning av vissa utsagor.⁷⁹

Hovrätten konstaterar att flickorna varit prostituerade och att vissa av dem har åkt med Robert K till Sverige. Robert K har medgivit att han hjälpt flickorna med kundkontakter vid 10-15 tillfälle, men det finns omständigheter i målet som talar för att Robert K förmedlat kunder per telefon i större utsträckning än han medgivit. Robert K:s teori om lapparna förkastas av hovrätten som istället tror att lapparna delades ut till män i samband med prostitution. Hovrätten anser att Robert K borde ha varit medveten om att flickorna sålde sexuella tjänster när han körde dem till olika dansjobb. Hovrätten menar därför att Robert K har förmedlat kunder och kört flickorna till olika kunder i större omfattning än han själv medgivit.⁸⁰

⁷⁹ Mål nr. B 622-00 från Hovrätten över Skåne och Blekinge, s 8

⁸⁰ Mål nr. B 622-00 från Hovrätten över Skåne och Blekinge, s 9

Robert K måste enligt hovrätten ha fått någon ersättning för de tjänster han hjälpte flickorna med. Det är inte utrett hur mycket ersättning Robert K har mottagit men varje sådan ersättning är enligt hovrättens mening otillbörlig. Därför anser hovrätten det styrkt att Robert K inte bara främjat flickornas prostitution utan även ekonomiskt utnyttjat flickornas prostitution på ett otillbörligt sätt.

När det gäller Edit K anser hovrätten att hennes förhållande till Robert K är sådant att hon måste ha känt till vad han ägnade sig åt. I vissa telefonsamtal mellan Robert K och Edit K talas det om affärer och Edit K har bestämda åsikter om dessa affärer. Edit K har haft en aktiv roll och hon har känt till flickornas prostitution och själv främjat denna verksamhet. De i målet aktuella gärningarna har pågått under en tid av fyra månader.

Då man gör bedömning om koppleriet varit grovt tar man bland annat hänsyn till att flickorna kommit till Sverige frivilligt och att de själv har bestämt hur prostitutionen skulle bedrivas. Hovrätten tycker inte att Robert K och Edit K utnyttjat flickornas bakgrund på ett sådant sätt att brotten kan anses vara grova. Brottsligheten är allvarlig men inte grov. Robert K döms till fängelse i ett år och Edit K döms till fängelse i åtta månader.

9.4 Gyllene Ratten

Åklagaren påpekar i sin sakframställning att målet handlar om organiserad handel med kvinnor. Det har bland annat omfattat rekrytering och transport av kvinnorna från deras hemländer. Rekryteringen har skett genom vänner, pojkvänner och ibland även föräldrar. Det har även handlat om anskaffande av pass och visum, som gjort att dessa kvinnor kunnat resa in i Sverige. Målet gäller inte enbart prostitutionsverksamhet bedriven i Stockholm utan de tilltalade har även bedrivit denna typ av verksamhet i Köpenhamn, Oslo och Bryssel. Det bedöms vara en av de största koppleriutredningar som utretts i Sverige.

Alla flickorna kom från Tjeckien, Slovakien och Bulgarien, och de har lurats, lockats eller tvingats att prostituera sig. Det är inga välbärgade flickor det rör sig om utan de flesta av dessa flickor kommer från knappa ekonomiska förhållande i sina hemländer. Det har generellt rört sig om unga kvinnor, där den yngsta var endast 17 år gammal. Bland kvinnorna har andelen romer varit överrepresenterade. Kvinnorna har i och med resan hit stått i skuld till kopplaren för resa och logi. Denna skuld har kvinnorna omedelbart fått börja arbeta av. Om kvinnorna blivit gripna av polis och avvisats har hela deras förtjänst av prostitutionen stannat hos kopplaren.

Polisen kom först i kontakt med detta ärende sedan en av kvinnorna, Margit, den 17 september 1998 ringde hem till sin mamma i Tjeckien och berättade vad hon utsatts för. Då Margit varit försvunnen sedan augusti samma år hade modern redan efterlyst dottern.⁸¹ Efter samtalet ringde modern ambassaden i Sverige. På Gyllene Ratten, som är en flyktingförläggning, fann polisen tre kvinnor som gömde sig i en lägenhet där. Genom förhör och samtal med kvinnorna kunde man identifiera Milan S och Zivota Z, samt även Marija Z, Zivota Z' förra hustru.

Utredningen växte då man även tog kontakt med utlänningsrotlar och polismyndigheter i Danmark och Norge, och hörde vad de hade att säga. Förhör med en del av kvinnorna hölls i augusti 1999 nere i Tjeckien. Med på dessa förhör var utredare från Sverige. Det gavs även tillstånd till avlyssning av telefonerna i Milan S och Zivota Z bostäder, vilket gjordes. Det här målet har varit omfattande med 14 åtalpunkter. Det har rört sig om ett tjugotal kvinnor och åtalet rör grovt koppleri och medhjälp till grovt koppleri men även grov våldtäkt.

Kvinnorna bodde på olika ställen under sin vistelse i Sverige. Verksamheten flyttades efter årsskiftet 1998/1999 från Stockholm till Köpenhamn, Bryssel och Oslo. De flesta kvinnor verkar utgå från den tjeckiska orten Teplice. De

⁸¹ Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 15

har alla lite olika historier om hur de kom till Sverige. En del har sålts av sina pojkvänner och en del har helt enkelt rövats bort för att sedan säljas vidare.

En kvinna, Lydia, lurades till Sverige genom löfte om arbete här i Sverige. Hon skulle arbeta som servitris i den restaurang eller bar som Milan S drev. För att komma in i Sverige var Lydia tvungen att använda sig av ett falskt pass på grund av de viseringskrav som fanns.⁸² Milan S ordnade ett tjeckiskt pass åt henne. Av Lydias berättelse framgår det att de reste från Tyskland via Danmark med båt till Helsingborg. Väl i Sverige togs hon till en lägenhet på Krögarvägen i Stockholm. Hon fick där veta att en annan kvinna också bodde i lägenheten. Senare fick hon reda på att denna kvinna arbetade som prostituerad. Efter ytterligare 1-2 veckor kom ännu en kvinna till lägenheten.

Efter några få dagar i Sverige tvingades Lydia in i prostitution av Milan S. Han hotade med att låsa in henne och ta dit kunderna om hon inte gjorde som han sa. Hon skulle arbeta varje natt och överenskommelsen var att det från förtjänsten skulle dras av för mat och cigaretter sedan skulle Milan S ta 70 % och Lydia få 30 %. Milan S körde henne varje kväll och hämtade sedan henne när arbetspasset var slut. Lydia fick även en mobiltelefon av Milan S för att de skulle kunna hålla kontakt. Han kom även och hämtade pengar under arbetspassen. Några flickor blev tagna av polisen och skickades hem och då fick de inte sina pengar.⁸³ Lydia anger att hon under den tid hon arbetade för Milan S tjänade 220 000 kr.

Margit, som är född 1980, blev bortförd från sitt hem och såldes sedan till staden Teplice av ett gäng zigenare. I Teplice tvingades hon till prostitution en gång. Sedan såldes hon vidare till Milan S.⁸⁴ Hennes pass- och identitetshandlingar fick hon inte med sig när hon fördes bort. Dessa

⁸² Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 17

⁸³ Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 19

⁸⁴ Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 31

handlingar fick hon senare tillbaka av Milan S. Hon var endast 17 år gammal när detta hände.

Sedan började färden till Sverige. Det var även två andra kvinnor, Marcela och Renata, med på färden. Väl i Sverige mötte Zivota Z och Marija Z upp. Där delades flickorna så att Marcela åkte med Zivota Z och Margit och Renata åkte med Milan S. Dagen efter de ankommit till Stockholm kom Zivota Z och Milan S och hämtade dem för att köra dem till prostitutionsstråken.⁸⁵ Hon fick inte behålla några pengar och hade ingen mobiltelefon.

I Sverige bodde de först i en lägenhet där det bodde en man. Där fick de ingen mat på tre dagar. Efter fyra dagar flyttades de till en annan lägenhet den här gången på flyktingförläggningen Gyllene Ratten. Margit hade försökt ringa hem för att få hjälp men kom inte fram. Det var inte förrän de en kväll flydde till en annan lägenhet på flyktingförläggningen som Margit ringde hem och kom fram till sin mor i Tjeckien. Följande kväll kom polisen och hämtade dem och förhörde dem innan de fick åka hem. Margit uppger att hon har tjänat cirka 25 000 kr under sin vistelse i Sverige. Milan S utnyttjade även Margit sexuellt och har åtalats för grov våldtäkt.

Marcela, som är född 1979, åkte till Teplice med sin pojkvän. Pojkvännen tvingade henne till prostitution i Teplice. Där träffade de en man som undrade om hon inte ville komma till Sverige för att prostituera sig och tjäna mer pengar än i Tjeckien. Den mannen sa att han skulle presentera henne för Milan S.⁸⁶ Marcela ville inte åka till Sverige, men hon tror sig ha blivit såld av pojkvännen. Milan S ska även ha nämnt att han köpt henne för 3 000 DM.⁸⁷ Milan S har även utnyttjat Marcela sexuellt och är åtalad för grov våldtäkt.⁸⁸

⁸⁵ Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 32

⁸⁶ Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 36

⁸⁷ Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 38

⁸⁸ Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 37

Marcela åkte till Sverige tillsammans med Margit och en annan flicka. När de väl kom till Sverige mötte Zivota Z och Marija Z upp och Marcela fick åka med dem till Stockholm. Marcela var Zivota Z' flicka. Det var han som körde henne till gatan och tog hand om hennes pengar. Det fanns ingen överenskommelse beträffande pengar utan han skulle ha allt. Även Zivota Z har haft sex med Marcela.

Det fanns även andra kvinnor som kom hit frivilligt, men som lurats på pengar. Vissa av dessa kvinnor prostituerade sig i Köpenhamn. Zivota Z har varit aktiv även där och kört kvinnorna, samt tagit hand om de pengar flickorna tjänade ihop. Kvinnorna har i vissa fall fått 30 % medan den ursprungliga överenskommelsen var 50/50. Zivota Z höll kontakten med kvinnorna genom de mobiltelefoner han gav dem.

När det gäller koppleriet i Bryssel har det endast varit fråga om avlyssnade telefonsamtal som ligger till grund. Det har inte varit några flickor som har vittnat om detta. Det har även varit fråga om att flickor tagits till Oslo för att prostituera sig där.

9.4.1 De tilltalades version

De tilltalade har förnekat brott. Vid förhören i tingsrätten har de i flera fall velat få det att framstå som att de endast träffat kvinnorna i fråga en gång. Ingen av de tilltalade anser sig ha några sådana ekonomiska problem, som skulle medföra att de behöver ägna sig åt den här typen av verksamhet. I vissa fall ska flickorna ha kommit till de tilltalade och bett om hjälp för att ta sig till Sverige och ägna sig åt prostitution. De menar även att kvinnorna sysslat med prostitution innan de kom till Sverige och att de kom till Sverige frivilligt.

Ett annat skäl är att de har tagit flickorna till Sverige som en tjänst till bekanta som hjälpt dem nere i Tjeckien. Milan S tog med sig mobiltelefoner, fax och liknande från Sverige till Tjeckien för att sälja där

och det fanns då människor som hjälpte honom med detta i Tjeckien. För att kunna återgälda lite av deras hjälpsamhet hjälpte han i sin tur flickorna att komma till Sverige.

Det har inte funnits någon överenskommelse mellan Milan S och Zivota Z. De har lämnat mycket konstiga förklaringar till situationerna som har uppstått. I ett flertal fall ska det ha varit slumpen. De har i vissa fall medgett att de har kört och visat var prostitutions gatorna ligger, men de har inte kört kvinnorna till gatan varje kväll och då de har hjälpt kvinnorna har de inte tagit emot någon ersättning för det. De hänvisar i vissa fall till den zigenka maffian, och att det är den som ligger bakom. Allt som de tilltalade har gjort har de gjort för att maffian har tvingat dem. Maffian ska även ha varit i Danmark där de har ett antal kvinnor. I några fall har Zivota Z hävdade att det har varit för att bluffa Marija Z, som är väldigt svartsjuk. Detta för att Zivota Z skulle kunna vara i Tjeckien mer, då han har en son med en annan kvinna där. Det är bland annat därför som resan till Bryssel gjordes. Han var där för att hjälpa en serbisk förening, som hjälper till med humanitär hjälp till Bosnien.

9.4.2 Tingsrättens bedömning

En av kvinnorna har förhörts i London och resterande har varit närvarande under huvudförhandlingen. Förhöret i London har skett inom ramen för den internationella rättshjälpen. Åklagare, försvarare och målsägandebiträden har alla medverkat vid förhöret på svenska ambassaden i London. Detta innebär att samtliga har beretts tillfälle att ställa frågor. Förhöret har spelats in på video och sedan visats vid huvudförhandlingen.⁸⁹

Tingsrätten jämför denna förhörssituation med polisförhör med barn som tas upp på video. De tycker att de svårigheter som föreligger vid bedömningen är liknande. En fördel med detta fall är att partsombuden kunnat ställa frågor till målsäganden. Nackdelen är att rätten inte kunnat ställa frågor eller fått

⁸⁹ Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 28

någon direkt kontakt med kvinnan för att kunna göra en bedömning av henne och hennes trovärdighet. Därför bör man vid bedömningen visa ytterligare en något förstärkt försiktighet än man normalt gör vid målsägandes utsagor.

Generellt kan man säga att tingsrätten har funnit kvinnorna trovärdiga och att de har gjort starka intryck på rätten. De tilltalades berättelser har ansetts vara tillrättalagda och dåligt överensstämmande med övrig utredning. Ibland anser tingsrätten det vara rena påhitt.⁹⁰ Tingsrätten lägger kvinnornas berättelser tillsammans med övrig bevisning, som styrkt kvinnornas berättelser, till grund för åtalet. Vad gäller den brottslighet som begåtts utanför Sverige anser rätten att lagstiftningen i respektive land inte skiljer sig på ett sådant sätt att tillämpningen av brottsbalken 2 kapitlet 2 § medför någon annan bedömning än om brottsligheten begåtts i Sverige.⁹¹

I vissa åtalspunkter har den huvudsakliga bevisningen bestått av utskrifter från avlyssnade och bandade telefonsamtal. Även här görs en utredning om bevisvärdet. Tingsrätten anser att man måste beakta de felkällor som kan förekomma, vilket bör leda till särskild eftertanke och försiktighet. De tilltalade har lämnat en del märkliga förklaringar till telefonsamtalen. Dessa förklaringar har tingsrätten inte ansett vara trovärdiga.⁹² I det här fallet anser tingsrätten att innehållet från de avlyssnade telefonsamtalen är så entydigt att den bevisningen tillsammans med övrig utredning styrker åklagarens talan.⁹³

9.4.3 Påföljd i tingsrätten

Vad avser Milan S inhämtade tingsrätten ett så kallat § 7-intyg. Detta intyg sa att det kunde misstänkas att allvarlig psykisk störning förelåg vid tillfället för gärningen och även vid undersökningstillfället. Därför föreslogs

⁹⁰ Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 68

⁹¹ Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 62

⁹² Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 73

⁹³ Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 70

inhämtande av rättspsykiatrisk undersökning. Tingsrätten ansåg dock att den brottslighet som Milan S gjort sig skyldig till inte var enstaka våldshandlingar utan en brottslig verksamhet under en avsevärd tid där han gjort allt från att hämta flickorna och transporterat dem hit till att ge dom mat. De finner inte att något hinder för fängelse föreligger.

Milan S har gjort sig skyldig till två fall av grovt koppleri, där han i ett fall medgivit koppleri av normalgraden, samt ett fall av koppleri, ett fall av olaga hot, en våldtäkt och ett fall av sexuellt utnyttjande. Zivota Z har gjort sig skyldig till sex fall av grovt koppleri och ett fall av koppleri. Marija Z har gjort sig skyldig till ett fall av grovt koppleri och två fall av koppleri. Sanel H har gjort sig skyldig till ett fall av grovt koppleri och ett fall koppleri.

När tingsrätten har gjort bedömningen om att det rör sig om grovt koppleri har man bland annat beaktat att brottsligheten varit planerad och systematisk och att det för många av kvinnorna inneburit ett avsevärt lidande. Till detta kan man lägga omfattningen och det stora mått av hänsynslöshet som de tilltalade har visat. Detta tillsammans gör straffvärdet högt. Därför döms Milan S till 6 års fängelse och Zivota Z till 5 års fängelse.⁹⁴ När det gäller Marija Z och Sanel H har deras brottslighet inte omfattat lika många fall. Deras brottslighet anses ha ett straffvärde på 2 års fängelse.

Vissa av kvinnorna har begärt skadestånd för kränkning och sveda och värk. Tingsrätten gör då en utredning om grovt koppleri är ett brott mot den personliga friheten. Enligt förarbetena till skadeståndslagen 1 kapitlet 3 § faller koppleri utanför. Tingsrätten anser dock inte att det utesluter grovt koppleri, då någon hänsynslöst utnyttjar annan. Det finns tyvärr inget HD-fall att falla tillbaka på.⁹⁵ Kränkningarna i de här fallen har varit omfattande. Omständigheterna vid gärningarna har varit ägnade att kränka kvinnornas människovärde. Tingsrätten anser bland annat därför att skadestånds-

⁹⁴ Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 77

⁹⁵ Mål nr. B 6613-99 från Stockholms tingsrätt, s 81

skyldighet föreligger. Tre av flickorna får 50 000 kr var, vilket tingsrätten anser skäligt.

9.4.4 Hovrätten

Hovrätten ändrar inte mycket i sin dom. Ett koppleri som i tingsrätten bedömdes som koppleri av normalgraden anses av hovrätten vara grovt och i ett av de fall Marija Z i tingsrätten dömts till koppleri ändrar hovrätten det till medhjälp till grovt koppleri. I övrigt är det endast skadeståndsbeloppen som ändras. Hovrätten höjer skadestånden för våldtäkten och sexuellt utnyttjande från tingsrättens 50 000 kr till 85 000 kr var för kränkning och sveda och värk. Lydia tillerkänns i hovrätten ett skadestånd på 100 000 kr för kränkningar i samband med det grova koppleriet, vilket är en höjning med 50 000 kr från tingsrättens dom.

I hovrätten har Lydia varit närvarande under huvudförhandling, vilket hon inte var i tingsrätten då förhör med henne ägde rum i London, och har kunnat höras där. De tilltalade har nya förklaringar till sina beteende som de redogör för i hovrätten. Zivota Z har i hovrätten medgett att han ordnat lägenhet till kvinnorna och kört dem till gatan 4-5 gånger.

Hovrätten påpekar att åklagaren i sin sakframställning beskrivit de i målet aktuella kopplerigärningarna som människohandel. Vad som avses med handel med människor är inte definierat i svensk lag. Begreppet människohandel innefattar många otillbörliga förfarande som i svensk rätt är straffbara enligt olika straffbestämmelser. Det är till exempel människorov, koppleri, olaga tvång och olaga frihetsberövande.

Zivota Z har gjort sig skyldig till koppleribrott som pågått under tiden 18 april 1998 till mitten av september 1999 och det har omfattat ett tjugotal kvinnor. Milan S har gjort sig skyldig till koppleri brott avseende sex kvinnor från tiden 18 april 1998 till 17 september 1998. Verksamheten har varit organiserad och planerad anser hovrätten. Det faktum att gärningarna

ingått som ett led i en större verksamhet gör att de koppleri brott Zivota Z dömts för ska bedömas som grova. Även Milan S brottslighet är av en sådan omfattning att de bör bedömas som grova. Hovrätten lägger även vikt vid att flickorna varit unga och har hämtats från länder i det forna östblocket. Ingen av kvinnorna har haft någon anknytning till Sverige och har därför varit helt utlämnade till Milan S och Zivota Z, samt att de hänsynslöst har utnyttjat kvinnornas utsatta situation. Till det kommer att de ständigt har kontrollerat flickorna samt tagit hand om deras förtjänster, samt att de inte har visat någon respekt för kvinnornas sexuella integritet.⁹⁶

När det gäller Marija Z anser hovrätten att hon främjat verksamheten i mindre omfattning och inte kan anses som gärningsman. Det är inte utrett om hennes uppsåt även täckte den hänsynslösa behandlingen av kvinnorna. Hon har dock varit medveten om koppleriverksamhetens stora omfattning och därför rubriceras hennes deltagande vad gäller några fall till medhjälp till grovt koppleri. I två andra fall har hon medverkat till verksamheten och därför är de fallen att anse som grovt koppleri.

Hovrätten ändrar inte påföljden för någon av de tilltalade utan går på tingsrättens linje.⁹⁷ När det gäller skadestånd anser hovrätten att skadestånd bör utgå med det som är normalt vid sexualbrott av detta slag. När det gäller våldtäkt är normal ersättning 75 000 kr för kränkning och 10 000 kr för sveda och värk. Sexuellt utnyttjande där någon otillbörligt utnyttjat att annan befunnit sig i vanmakt eller annat hjälplöst tillstånd är enligt Brottsoffermyndighetens praxis att jämställa med våldtäkt när det gäller nivå på kränkingsersättningen. Marcela och Margit tilldöms skadestånd med 75 000 kr var för kränkning och 10 000 kr var för sveda och värk.⁹⁸

När det gäller ersättning på grund av kränkning i kopplerifallen gör även hovrätten en utredning om vilka brott som är brott mot den personliga friheten. De menar bland annat att man måste beakta att strafflagstiftningen

⁹⁶ Mål nr. B 5842-00 från Svea hovrätt, s 24

⁹⁷ Mål nr. B 5842-00 från Svea hovrätt, s 25

⁹⁸ Mål nr. B 5842-00 från Svea hovrätt, s 26

ändrats vid ett antal tillfälle efter att skadeståndslagen tillkom. Dessa förändringar har främst gjorts i syfte att stärka den enskildes skydd mot angrepp av integritetskränkande karaktär. När det gäller grovt koppleri är en av omständigheterna till att brottet bedöms som grovt att gärningsmannen hänsynslöst utnyttjat annan. När en prostituerad utsätts för detta hänsynslösa beteende måste det innebära att det riktas mot den prostituerades personliga integritet. Därför bör ersättning enligt skadeståndslagen 1 kapitlet 3 § kunna utgå.⁹⁹

Omständigheterna som beaktats vid brottsrubriceringen är sådana att de på ett påtagligt sätt kränkt målsägandena, vilket medför att kränkingsersättning bör utgå. Skadeståndet för kränkning i samband med koppleribrottet utgår med 50 000 kr var för Marcela och Margit enligt tingsrättens dom. När det gäller Lydia bestäms skadeståndet till 100 000 kr då det hänsynslösa utnyttjandet av henne pågått under en längre tid. Milan S och Zivota Z anses ha begått gärningarna tillsammans och i samråd och de har båda hänsynslöst utnyttjat kvinnornas utsatta situation. Betalningen av skadestånden ska de därför solidariskt ansvara för.¹⁰⁰

Det är mycket ovanligt att domstolen dömer ut skadestånd för kränkning i kopplerifallen. I det här fallet tolkar domstolen själv skadeståndslagen och bedömer det grova koppleriet som att vara ett brott mot den personliga friheten. Detta beror bland annat på att gärningsmännen hänsynslöst utnyttjat flickorna och domstolen menar att när så sker är det riktat mot den prostituerades personliga integritet. Denna tolkning kan ifrågasättas och frågan bör utredas ordentligt.

⁹⁹ Mål nr. B 5842-00 från Svea hovrätt, s 28

¹⁰⁰ Mål nr. B 5842-00 från Svea hovrätt, s 29

10 Statistik

Det är mycket svårt att få fram relevant statistik på området. Detta beror bland annat på att kvinnohandel inte är någon enskild brottsrubricering utan att det ligger inbakat i andra brott. Andra brott kan vara koppleri, grovt koppleri och brott enligt utlänningslagen. Det blir därför svårt att utkristallisera vilka av de brott som är med i statistiken som rör kvinnohandel. Det finns kontaktmän i varje polismyndighet som inhämtar beräkningar som bygger på anmälningar om koppleri. Kontaktmännen rapporterar till Rikskriminalpolisen de ärenden som kan beröra handel med kvinnor.

I allmänhet kommer ärenden som berör handel med kvinnor till polisens kännedom genom ett utlänningsärende, till exempel då en utländsk prostituerad kvinna anträffas och skall avvisas enligt reglerna i utlänningslagen.¹⁰¹ Det kan även ske genom att polisen gör ett ingripande mot en misstänkt bordell. Det finns ett problem när det gäller dessa ärenden, oavsett hur de initieras. Detta problem är att rättegångsbalkens regler om förundersökning ställs mot utlänningslagens regler om snar avvisning. Det stora problemet är att den prostituerade kvinnan avvisas innan noggranna förhör har kunnat hållas med henne. Detta betyder bland annat att det inte undersöks om kvinnan i fråga har utsatts för handel.

I Holland, som är det mest väldokumenterade landet, räknar man med att uppemot 60 % av Hollands 20 000 prostituerade är utlänningar och en stor del av dem uppehåller sig illegalt i landet. Det är en omfattande handel. I detta räknar man inte bara det som anses som ren prostitution utan även postorderfruar, handel med hembiträden och kvinnor som arbetar på restaurangerna. I deras anställningsvillkor ingår i allmänhet fri tillgång till kvinnornas sexuella tjänster.¹⁰²

¹⁰¹ Rapport 2000:1, s 6

¹⁰² Månsson, Sven-Axel, *Bordell Europa*, s 7

Orsakerna till att någon relevant statistik inte finns på området kvinnohandel är många. Den främsta är att det består av många olika segment, eftersom det inte är någon självständig brottsrubricering. Man avvisar andra människor än prostituerade enligt lagrummen i utlänningslagen och i statistiken som rör koppleri är även vanliga koppleri inräknade. Allt detta leder till att man egentligen inte vet hur omfattande handeln med kvinnor är.

Det är svårt att jämföra statistik internationellt sätt eftersom länderna har så olika definitioner av kvinnohandel. I stort sett alla länder i Europa är föremål för kvinnohandel. Om man utgår från att länderna i Europa använder sig av definitionen i Europakonventionen, som tidigare redogjorts för, kan man göra en liten jämförelse. Under 1998 inleddes fem förundersökningar i Sverige angående koppleri där kvinnohandel förekom. Det var totalt 24 kvinnor det rörde sig om. I Polen utredde man 84 fall av handel med kvinnor, och det var cirka 180 kvinnor över 18 år som var inblandade. Lettland uppskattar att cirka 500 kvinnor varit föremål för handel i utlandet under 1998. Under 1997 hade Tyskland 397 fall av kvinnohandel. De uppskattar att det rör sig om cirka 1 200 kvinnor. Detta är bara siffror från några länder. Tar man i beaktande att mörkertalet är stort och att statistiken inte är helt klar så kanske man kan ana en bråkdel av omfattningen.

Det finns inga säkra uppgifter på hur många kvinnor det handlar om. Till Västeuropa finns det uppgifter om att det kommer ungefär 500 000 kvinnor varje år som utsätts för handel. Räkna man globalt tror man att det är cirka fyra miljoner kvinnor som utsätts för handel. Då det finns vissa definitionsproblem ska dessa uppgifter ses som grova uppskattningar.¹⁰³ En annan intressant siffra är vad FN beräknar att de som ägnar sig åt den här typen av verksamhet tjänar. FN uppskattar att de tjänar 7 miljarder dollar per år.¹⁰⁴ Det är en tänkvärd siffra.

¹⁰³ SOU 2001:14, s 426

¹⁰⁴ SOU 2001:14, s 427

11 Problem och åtgärder

Internationellt har det visat sig svårt att jämföra omfattningen av handeln med kvinnor och detta beror främst på olika definitioner av begreppet, olika statistiska metoder vid insamling av data, olika polisiära prioriteringar samt olika lagstiftning. En slutsats som man kan dra är att samtliga europeiska länder omfattas eller inom en snar framtid kommer att omfattas av problemet med kvinnohandeln. I de flesta europeiska länderna ser man en ökning av kvinnor från Östeuropa. I Sverige har det främst rört sig om en ökning från de viseringsfria länderna i Östeuropa. Mörkertalet är mycket stort då det är en verksamhet som är väldigt ljusskygg.

11.1 Problem

Ett stort problem när det gäller bekämpningen av kvinnohandeln är kvinnornas ovilja att vittna mot gärningsmännen, vilket ofta beror på rädsla för gärningsmännens hämnd och för myndigheterna i destinationslandet. Utredningsläget försvåras av att kvinnorna avvisas innan utredningen avslutats. Det är endast ett fåtal länder i Europa som använder sig av tidsbegränsade uppehållstillstånd för att kvinnorna ska få stanna åtminstone tills rättegången. När kvinnorna avvisas finns det en risk att utredningen spolieras.

När prostitutionen flyttade inomhus försämrades spaningssituationen. Denna försämring i spaning kan inte kompenseras av tekniska hjälpmedel eller bruk av vissa straffprocessuella tvångsmedel eftersom straffsatsen för koppleri är för låg. Det är först om det föreligger en skälig misstanke för grovt koppleri, som polisen kan använda sig av till exempel teleövervakning för att utreda om hallicken kontrollerar de prostituerade per mobiltelefon. Detta kan förändras enligt Sexualbrottskommitténs förslag. Om det blir en särskild bestämmelse om handel med människor för sexuella ändamål med den föreslagna straffsatsen kan möjligheterna för att använda straffprocessuella tvångsmedel öka.

Sverige saknar som nämnts lagstiftning som täcker handeln med kvinnor och det finns då en risk att problemet med handel med kvinnor reduceras till en fråga om koppleri och att den ovärdiga hanteringen av människor hamnar i skymundan. Handeln med kvinnor ser ut att öka och detta beror främst på den låga upptäcktsrisken, det låga straffvärdet samt avkastningen som är mycket god för organisatörerna. Det man fasar för är att kvinnohandeln blir en våldsammare verksamhet än det hittills varit. När verksamheten är väldigt lukrativ är organisatörerna villiga att ta till visst våld för att säkra inkomsterna. Detta har man erfarenheter av från annan gränsöverskridande brottslighet.¹⁰⁵ Det är även så att fler grovt kriminella organisationer som ägnar sig åt annan grov kriminalitet ger sig in även på detta område då det finns pengar att tjäna.

11.2 Metod för inrapportering

Det är generellt svårt att hitta tillförlitliga metoder för mätning av brott, men när det gäller handel med kvinnor är det extra svårt då begreppet omfattar flera olika brottsrubriceringar. Rikskriminalpolisen har i nuläget kontaktmän i alla polisdistrikt. Det som dessa kontaktmän gör är att anmäla till Rikskriminalpolisen när ett ärende som rör handel med kvinnor kommer upp. Om det blir fler ärenden som uppdagas kan det bli aktuellt med en annan typ av inrapporteringssystem. Rikskriminalpolisen tycker att det bör övervägas om Rikspolisstyrelsen skall utfärda en föreskrift med krav på polismyndigheterna att anmäla misstänkta fall rörande handel med kvinnor till Rikskriminalpolisen.¹⁰⁶

Bedömningar angående utbredning och omfattning av kvinnohandeln och dess problematik är väldigt svår att göra. Det man kan konstatera är att problemet har blivit synligare sedan Rikskriminalpolisen fick uppdraget av regeringen att vara nationell rapportör. De förundersökningar som har inletts under de två senaste åren har haft större omfattning, berört fler kvinnor och

¹⁰⁵ Rapport 1999:16, s 38

¹⁰⁶ Rapport 2000:1, s 27

haft en högre grad av organisation än tidigare. Det är dock svårt att exakt säga vad det beror på.

Har då omfattningen ökat eller minskat? Rikskriminalpolisen anser det svårt att klart svara på den frågan. Antalet förundersökningar om koppleri med inslag av handel med kvinnor är inte tillräckligt många för att klart utgöra en indikator. När man utreder omfattningen får man därför komplettera uppgifterna om förundersökningar med annan information, som till exempel information- och tipsinflöde till polisen samt information från utländska polismyndigheter och organisationer.

Informationsinflödet minskade i början av år 2000, och det kunde möjligen bero på en minskning av kvinnohandeln. Det avkunnades en del domar och en del utredningar fick stort utrymme i media vilket kan ha verkat avskräckande. Den nya sexköpslagen kan också ha medverkat till minskningen då det finns tips som även tyder på att den har verkat avskräckande.¹⁰⁷ Informationsinflödet ökade dock under senare delen av året och nu finns det inget som tyder på att det sker någon minskning av antalet kvinnohandels fall. Den bedömning Rikskriminalpolisen gör är att det under år 2000 rör sig om mellan 200 och 500 utländska kvinnor som utsatts för handel i Sverige.¹⁰⁸

Handel med kvinnor är ett brott som upptäcks genom spaning av polisen. Ofta krävs det en längre tids spaning. Detta betyder att ju mer resurser polisen satsar på spaning desto fler brott kommer de att upptäcka. Det är en verksamhet som är väldigt dold vilket gör den svår att upptäcka, utreda och att bedriva spaning mot, vilket bland annat beror på att det saknas vittnen. Problemet är att fysisk spaning är en dyr verksamhet för polisen, vilket drabbar polisens redan hårt ansträngda ekonomi.¹⁰⁹ Detta kan leda till att polismyndigheter begränsar komplicerade och kostsamma utredningar till ett minimum. Det är inte bara fysisk spaning som är dyrt i en utredning som

¹⁰⁷ Rapport 2001:3, s 30

¹⁰⁸ Rapport 2001:3, s 30

¹⁰⁹ Rapport 2001:3, s 32

rör kvinnohandel utan det är även analys av bevismaterial och översättning av dokument som medför stora kostnader. Nämnas kan exempelvis att utredningen i Stockholm angående kvinnohandels fallet Gyllene Ratten uppskattningsvis har kostat polismyndigheten i Stockholms län flera miljoner kronor. Det som bland annat bidrog till att öka kostnaderna var att polisen bedrev spaning mot fyra personer samtidigt.¹¹⁰

Internationellt sätt finns det inget som tyder på en minskning av handel med kvinnor varken i Europa eller i Sveriges närområde. Något som kan påverka omfattningen är att Sverige har anslutit sig till Schengenavtalet. Detta betyder att det blir lättare att ta in kvinnor till Sverige då gränserna öppnas, vilket även medför att det blir lättare att flytta kvinnorna mellan grannländer då upptäcksrisken är betydligt mindre. Redan idag har man inom Schengenländerna märkt att det blivit vanligare med kvinnor från Ukraina, Vitryssland, Albanien och Rumänien. I Sverige har inga förundersökningar med kvinnor från dessa länder rapporterats men man kan inte utesluta det faktum att de kriminella organisationerna som ligger bakom denna handel inte prövar marknaden i Sverige när resandet underlättas.

Rikskriminalpolisen bedömer brottsutvecklingen på det här området med stor försiktighet. De kan dock säga att det finns flera faktorer som talar för att brottsutvecklingen håller sig på samma nivå eller att den ökar. Det finns i nuläget inget som tyder på en minskning.¹¹¹

Det är stora skillnader mellan olika organisationer när det gäller strategier för arbetet att bekämpa den här typen av handel. Ofta präglas strategierna av den prostitutionspolitik som råder i det land där organisationen verkar, men också av mer generella, landsövergripande förskjutningar i synen på prostitutionen, vilket kan hänga samman med de förändringar som har skett i synen på kön och sexualitet.¹¹² I Europa är avståndet mellan länderna stort när det gäller denna fråga. Det är allt ifrån länder där myndigheterna aktivt

¹¹⁰ Rapport 2001:3, s 32

¹¹¹ Rapport 2001:3, s 34

¹¹² Månsson, Sven-Axel, *Könshandel över gränserna ur Egensinne och mångfald*, s 66

försöker motverka könshandeln, som till exempel Sverige och Norge, till länder som till exempel Holland och Tyskland där myndigheterna aktivt medverkar till reglering och licensiering av bordellverksamhet och där könshandeln tolereras.¹¹³

11.3 Åtgärder

Det främsta, kanske enda effektiva styrinstrumentet är migrations- och utlänningspolitiken. Frågan är om det inte i första hand är vid gränsövergångarna som slaget om den internationella prostitutionen kommer att stå i framtiden. Det finns redan nu tecken som tyder på detta även här i Sverige, där utlänningspolisen i större utsträckning använder sig av utlänningslagen för att avvisa utländska kvinnor som prostituerar sig i Sverige. Det är därför av vikt att både gränskontrollerande och utredande poliser och åklagare genomgår någon form av nationell utbildning.

Rikskriminalpolisen poängterar i sin senaste rapport vikten av en ny lagstiftning på området rörande kvinnohandel. Det område som är viktiga för polisen är främst att det blir ett högre straffvärde än dagens koppleribrott medger, men även att minimistraffet blir minst 2 år för att möjliggöra användandet av telefonavlyssning under själva utredningsarbetet. De påpekar även vikten av att samtliga led i handeln tas upp och kriminaliseras.¹¹⁴

Ett stort problem är att kvinnorna är väldigt rädda för hämndaktioner. Denna rädsla gör att de inte medverkar och bidrar i myndigheternas arbete mot smugglarna och handlarna. Bättre juridisk hjälp för de här kvinnorna är ett måste och den automatiska avvisningen av dessa kvinnor ska ses över. Ett förslag är att inrätta tillfälliga eller provisoriska uppehållstillstånd för att kvinnan ska ha möjlighet att stanna kvar och vittna om smugglarnas brottsliga verksamhet. Genom att åtgärder i ursprungs- och transitländerna

¹¹³ Månsson, Sven-Axel, *Könshandel över gränserna ur Egensinne och mångfald*, s 66

¹¹⁴ Rapport 2001:3, s 35

kan man uppnå långsiktiga effekter menar kommissionen. Det är av vikt att kvinnohandeln uppmärksammas i de länder som anses vara ursprungsländer, och att det finns någon form av hjälparbete som eventuellt kan vara till stöd för dessa länder. Ett exempel är informationskampanjer som EU har varit med och finansierat angående kvinnohandel i bland annat Tjeckien, Polen, Ukraina, Bulgarien och Ungern.¹¹⁵ EU stödjer även andra projekt som medlemsländerna föreslår för att göra ursprungsländerna medvetna om problemet samt i syfte att bekämpa handeln med kvinnor.

Kvinnohandel är en verksamhet som är internationell och gränsöverskridande. Detta kräver att även polisen arbetar på ett internationellt och gränsöverskridande sätt. Ett sätt är att polisen kan begära hjälp från polismyndigheter i andra länder och främst då i kvinnans hemland. En sådan metod har bland annat prövats i Tyskland där tysk polis begärde hjälp från polisen i Litauen i ett fall rörande kvinnohandel, och detta samarbete visade sig var mycket lyckosamt.¹¹⁶ En fördel är att polisen i kvinnans hemland pratar samma språk samt kan vara till hjälp för kvinnan när hon återvänder till hemlandet. Det är även en fördel med att polisen från kvinnornas hemländer får reda på att den här typen av kriminell verksamhet förekommer i deras land.

En annan sak som kan vara av vikt är att polismyndigheterna informerar varandra då man avvisar kvinnor på grund av att de ägnar sig åt prostitution.

11.4 Trender i Sverige

Det framgår bland annat av de förundersökningar som genomförts hittills att organisatörerna ursprungligen kommer från utlandet men att de nu är bosatta i Sverige. Organisatören tar främst hit kvinnor från sitt hemland. Anledningarna till detta är att de redan har kontakter i hemlandet samt att de kan språket. Detta gör samtidigt att kvinnorna blir mer utlämnade då de inte

¹¹⁵ Rapport 2001:3, s 11

¹¹⁶ Rapport 2001:3, s 12

kan språket eller har några kunskaper om Sverige och helt är i organisatörens händer. Kontentan av de polisförhör som gjorts i Sverige är att de flesta har vetat att de skulle försörja sig genom att prostituera sig och att de skulle dela med sig av förtjänsterna till organisatören, men att överenskommelsen fått ett helt nytt innehåll när kvinnorna väl kom till Sverige.

När man tog bort visumkravet för de baltiska staterna innebar det att kvinnor från dessa länder lättare kunde ta sig till Sverige. De reser helt enkelt in i Sverige som turister. Detta innebär att kvinnorna från dessa länder inte behöver resa in illegalt i landet med hjälp av falska handlingar. Kvinnorna behöver då inte ta hjälp av en smugglare för att ta sig till Sverige. Det enda de behöver vi en inresekontroll i Sverige är att visa en giltig passhandling samt visa att försörjningen är tryggad här. Försörjningen anses tryggad om man kan uppvisa medel för sin vistelse eller har en garant som garanterar för ens uppehälle här i landet. I Sverige får man stanna som turist utan något tillstånd i högst 3 månader.

Det är så att gränskontrollerna läggs ner när Europa ska bli mer öppet. Detta leder i sin tur till att det blir lättare att komma in i Sverige, vilket kan leda till att det blir svårare att bekämpa handeln.

12 Sammanfattning och analys

12.1 Inledning

Det är inte svårt att förstå att människor lockas till den här typen av verksamhet. För dem är det ett sätt att tjäna pengar, stora pengar. Även för de flickor som utsätts för handeln kan det vara ett sätt att fly och att tjäna pengar. En svårighet är att problemen är större än något land vill ge sken av. Länderna har börjat förstå problemen, omfattningen och det faktum att man måste börja agera för att komma till rätta med problemen.

I Sverige har ett par fall gått till domstol och i framförallt ett fall, Gyllene Ratten, blev straffen hårda. Detta tyder på att man tar det på allvar och det borde visa att den här typen av verksamhet även finns i Sverige, och att Sverige inte endast är ett transitland utan att det även är ett destinationsland för kvinnor som säljs som sexslavar.

12.2 Analys av rättsfallen

Första rättsfallet, RH 1999:109, var en relativt tidig dom i det här sammanhanget. Det viktiga var att tingsrätten i sitt domslut konstaterar att det rör sig om organiserad brottslighet, vilket även påverkade påföljden. Tingsrättens påföljd var hård då det både blir fängelse i 2 år och livstids utvisning.

När det gäller koppleri fallet i Malmö anser jag att det är tunn bevisning. Detta kan främst bero på att polisen ingrep och stoppade verksamheten på ett relativt tidigt stadium, samt att de inblandade kvinnorna inte gav ett intryck av att ha varit utnyttjade. Åklagaren lyckas inte styrka åtalet främst vad avser ofrivilligheten och det otillbörliga ekonomiska utnyttjandet. Trots det dömde tingsrätten de båda tilltalade för grovt koppleri till fängelse i 3 år.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att det är en allvarlig brottslighet men den ska inte bedömas som grov. Detta främst då åklagaren inte lyckats visa att kvinnorna kommit till Sverige ofrivilligt samt att såvitt framgått har kvinnorna själv bestämt över sin prostitution. I hovrätten tar man även upp bevisvärdet för uppgifter lämnade utom huvudförhandling. Det är ingen ovanlighet att kvinnorna inte är kvar för att medverka vid en eventuell rättegång och då är det viktigt att reda ut vad som ska gälla för den typen av målsägandeutsagor. Detta är en viktig fråga i fall som rör kvinnohandel. När det gäller koppleri fallet i Malmö hade åklagaren och försvararna åkt ner till Ungern för att förhöra kvinnorna inför ungersk domstol. Problemet i det fallet var översättningen från ungerska till svenska. Det går aldrig att komma ifrån att det kan uppstå problem vid översättning.

När det gäller kopplerifallet i Malmö anser jag att hovrätten i sin dom pekar på något viktigt och det är att förhören med kvinnorna inte visar att det har rört sig om ofrivillig prostitution och det har inte heller framgått att de tilltalade utnyttjad kvinnornas bakgrund på ett sådant sätt att brotten skulle bedömas som grova.

Vad avser fallet benämnt som Gyllene Ratten är det en helt annan klass på utredningen. Detta beror främst på att det är den största kopplerihärva som utretts i Sverige. Fallet har omfattat många kvinnor och har inslag av samtliga delar av kvinnohandeln. Spaning har bedrivits under en lång tid, vilket också har gett resultat. Till detta måste man tillägga att kvinnorna har varit villiga att berätta om vad de har varit med om och dessutom har polisen haft tillstånd att använda hemlig teleavlyssning vilket har hjälpt en del. När det gäller Gyllene Ratten har Europol hjälpt till under förundersökningen. Detta på grund av att det har berört mer än ett EU-land. Även i detta fall påpekar åklagaren att det rör sig om organiserad brottslighet.

Det är även utrett hur mycket pengar det ungefär rör sig om, och att det har rört sig om unga kvinnor. De tilltalade pratar om att den tjeckiska maffian är

inblandad och skyller det hela på den. Jag tror att det mycket väl kan vara så att maffian är inblandad i den här typen av verksamhet men bevisen är mycket starka mot de tilltalade.

Även i det här fallet tar man upp vilket bevisvärde uppgifter lämnad utom huvudförhandling ska ha. Det är viktigt att man iakttar en förstärkt försiktighet när det gäller målsägandets utsagor som inte äger rum under huvudförhandling. Viktigt är att man finner kvinnorna trovärdiga och att deras utsagor utgör ett viktigt komplement till övrig bevisning.

Det man till slut kan konstatera är att det inte finns tillräcklig praxis för att dra några klara och entydiga slutsatser. Det man kan påpeka i sådana här fall är vikten av grundliga utredningar och att få kvinnorna till att samarbeta med polis och åklagare. Detta främst då deras utsagor utgör en viktig del av bevisningen. Utredningarna tar ofta lång tid, vilket kan beror på att man måste åka till kvinnornas hemländer för att förhöra dem och det kan krävas internationell rättshjälp. Det är även svårt att säga hur det nya förslaget om människohandel för sexuella ändamål skulle ha påverkat utgången av dessa fall. En fördel kan vara att straffprocessuella tvångsmedel hade kunnat användas i större utsträckning. Det känns även som att det nya förslaget är en kraftfullare bestämmelse, som kunde ha medfört strängare påföljder.

12.3 Lagstiftning

Ett av syftena var att reda ut vilken tillämplig lagstiftning som finns. Det man kan konstatera är att det finns nationell lagstiftning och internationella konventioner som är tillämpliga, men de är inte heltäckande och inte tillräckligt stränga. Inte någonstans behandlar man att detta i grunden är en grov kränkning av de mänskliga rättigheterna och att det borde behandlas som ett sådant brott och rendera i ett straff som kan mäta sig med det. Det faktum att handeln är gränsöverskridande och organiserad borde även det påverka lagstiftningen och leda till samarbete länderna emellan. Det har

inletts en del lyckade samarbete över gränserna. Detta leder i sin tur till att man kan harmonisera lagstiftningen och sträva efter samma mål.

Kvinnohandel är en speciell form av brottslighet som kräver en särskild bestämmelse. Det har även 1998 års Sexualbrottskommitté kommit fram till. Jag anser, liksom kommittén, att det inte är någon bra lösning att komplettera koppleribestämmelsen, då kvinnohandeln omfattar andra led än de som betecknas som koppleri. Placeringen i brottsbalkens fjärde kapitel är logisk och bra. Det är mycket viktigt att det har kommit ett förslag till lagstiftning på området, och att man i bestämmelsen tar upp samtliga led i handeln. Människohandel är en allvarlig kränkning av offrets grundläggande mänskliga rättigheter, och det måste framgå av bestämmelsen. Det gör det tyvärr inte, men det är trots det ett bra förslag. Straffsatsen är bra och det är speciellt viktigt att lägsta straffet är två år, vilket medför att polisen kan använda sig av straffprocessuella tvångsmedel under förundersökningar.

Paragrafen är väldigt vid och det kan krävas mycket hjälp från förarbetena när det gäller att tolka bestämmelsen. Detta gäller bland annat definitioner av "annat otillbörligt sätt", och vad man ska lägga in i "rekryterar" och "transporterar". En annan sak som jag tycker saknas är att det inte sägs något om organiserad kvinnohandel. Det är bra att bestämmelsen är universell till skillnad från till exempel försättande i nödläge i brottsbalken 4 kapitlet 3 §. Nu återstår det bara att bestämmelsen förs in i lagboken och börjar tillämpas. Först då kan man se om den fungerar i praktiken.

12.4 Slutsats

Denna uppsats har försökt beskriva kvinnohandeln som ett problem. Först på senare tid har kvinnohandel uppmärksammats och resurser har lagts ner för att bekämpa det. Anledningen till uppmärksamheten är bland annat att kvinnohandel har ansetts utgöra en kränkning av de mänskliga rättigheterna. Det råder ingen tvekan om att kvinnohandeln är organiserad, och om fler grovt kriminella grupper, som exempelvis mc-klubbar och

narkotikasmugglare, tar sig in även på detta område tror jag att det kan blir mycket mer våldsamt. Då det är en organiserad och gränsöverskridande verksamhet krävs det samarbete mellan länderna och andra instanser, som till exempel Interpol och Europol.

Omfattningen av kvinnohandel är belagd med ett stort mörkertal. Ingen vet egentligen hur utbredd den är och hur många kvinnor det rör sig om. Det enda man kan säga med säkerhet är att det är fler än man tror. De nationella rapportörerna som inrättats i många av Europas länder är ett exempel på ett projekt som behövs för att man ska kunna utreda problemet ordentligt. Man har börjat kartlägga omfattningen till en viss del, men man har en lång väg kvar innan det finns säkra undersökningar.

Åtgärder för att komma till rätta med problemet är inte helt lätt att utarbeta. Personligen anser jag att utbildning är en bra start. Människor måste göras uppmärksamma på att kvinnohandel finns och vad det innebär. Utbildning av människor som arbetar på ambassader och konsulat, där de flesta viseringsansökningar och andra inbjudningar behandlas är en bra början. Det är viktigt att redan i ett inledningsskede stoppa kvinnohandeln. Kvinnorna ska inte behöva lämna ursprungslandet. För att så inte ska ske krävs mer samarbete med kvinnornas ursprungsländer.

Ett annat område som är viktigt är lagstiftningsområdet. Människohandel är ett grovt brott och det ska göras till ett brott också. Det bör utarbetas en universell definition, som alla länder kan använda sig av. Den nya FN konventionen om gränsöverskridande organiserad brottslighet och framförallt tilläggsprotokollet om människohandel hjälper situationen. Detta beror främst på att det har tagits fram en gemensam definition. Det förenklar det internationella samarbetet. Det är även viktigt att det införs en särskild bestämmelse som behandlar just handeln med kvinnor och som tar upp alla de led som ingår i detta hänsynslösa utnyttjande av kvinnor. När det gäller det så har Sverige kommit en bit på väg genom det nya förslaget om att införa en särskild bestämmelse om handel med människor för sexuella

ändamål. Det kan även vara av vikt att införa exempelvis tillfälliga uppehållstillstånd, som gör att kvinnorna kan stanna kvar i landet åtminstone till en eventuell rättegång. Detta främst då deras vittnesmål är viktiga, samt att det underlättar förundersökningen. Straffprocessuella tvångsmedel är ett bra hjälpmedel för polisen under förundersökningar och i och med att straffskalan ändrats så att det lägsta straffet är fängelse 2 år kan dessa hjälpmedel användas i större utsträckning.

Första steget är redan tagit då problemet med kvinnohandel har uppmärksamrats inte bara på nationell nivå utan även på internationell nivå. Det man nu främst bör inrikta resurser på är att få fram tillförlitlig statistik både vad gäller antalet brott, men framförallt ta reda på omfattningen. Det är även viktigt att följa de internationella konventioner och nationell lagstiftning som har utarbetats, och att domstolarna tillämpar de regler som numera finns. Domstolarna bör döma ut höga fängelsestraff för att komma till rätta med problemet. Vi lever i år 2001 och då ska ingen människa få utsättas för sexhandel.

Bilaga A. Kommissionens förslag till rambeslut

I *artikel 1* definieras *straffbar människohandel för arbetskraftsexploatering*. Enligt förslaget skall följande vara straffbart:

- rekrytering, transport eller överföring av en person, inklusive hysande, efterföljande mottagande och överföring av kontroll över honom eller henne
- när personens grundläggande rättigheter har varit undertryckta och fortsätter att undertryckas
- i syfte att exploatera personen i produktionen av varor eller tillhandahållande av tjänster i strid med arbetsrättsliga normer om arbetsförhållanden, löner samt hälsa och säkerhet
- och handlingen har utförts med användande av
 - a) tvång, våld, hot, inkluderande bortförande eller
 - b) svek/vilseledande eller bedrägeri eller
 - c) missbruk av ställning, inflytande eller påtryckningar eller
 - d) någon annan form av övergrepp

I *artikel 2* definieras *människohandel för sexuell exploatering*. Enligt förslaget skall följande vara straffbart:

- rekrytering, transport eller överföring av en person, inklusive hysande, efterföljande mottagande och överföring av kontroll över honom eller henne
- i syfte att exploatera personen i prostitution, pornografiska föreställningar eller produktion av pornografiskt material
- när handlingen har utförts med användande av
 - a) tvång, våld, hot, inkluderande bortförande eller
 - b) svek/vilseledande eller bedrägeri eller
 - c) missbruk av ställning, inflytande eller påtryckningar eller
 - d) någon annan form av övergrepp

I *artikel 3* anges att anstiftan, medhjälp, främjande och försök till de handlingar som anges i artiklarna 1 och 2 skall vara straffbart.

I *artikel 4* behandlas *straffsatsen och försvårande omständigheter*. Enligt den första punkten skall medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de brott som avses i artiklarna 1, 2 och 3 är belagda med effektiva, proportionerliga och avskräckande påföljder, inklusive ett maximistraff på minst sex års fängelse. Enligt den andra punkten skall medlemsstaterna säkerställa att brotten är belagda med ett maximistraff på minst tio års fängelse om brotten utförs med särskild hänsynslöshet eller ger stora inkomster eller begås inom ramen för en kriminell organisation.

Enligt *artiklarna 5 och 6* skall också *juridiska personer*, under vissa förutsättningar, kunna hållas ansvariga och ådömas i vart fall administrativa

avgifter eller straffrättsliga böter för brott som har begåtts till deras förmån av personer som är verksamma i den juridiska personen.

I *artikel 7* behandlas *behörighet och åtal*. En medlemsstat skall fastställa sin behörighet att väcka åtal och döma i fall som gäller sådana brott som omfattas av rambeslutet i tre situationer:

- (a) när gärningen helt eller delvis begåtts på medlemsstatens territorium
- (b) när gärningsmannen är medborgare i medlemsstaten
- (c) när gärningen begåtts till förmån för en juridisk person som är etablerad inom den medlemsstatens territorium.

Eftersom inte alla medlemsstaters rättstradition erkänner s.k. extraterritoriell behörighet för alla typer av brott får de dock, enligt punkt 2, begränsa sin behörighet till den första av dessa tre situationer eller anta bestämmelser så att punkterna 1 b och c tillämpas endast under vissa förutsättningar. En medlemsstat som inte utlämnar sina egna medborgare måste dock, i enlighet med punkt 3, vidta nödvändiga åtgärder för att fastställa sin behörighet och i tillämpliga fall väcka åtal för de berörda brotten när de begås av dess egna medborgare utanför dess territorium. I punkt 4 anges att medlemsstaterna skall meddela generalsekretariatet och kommissionen om hur de beslutar att tillämpa punkt 2.

I *artikel 8* anges att varje medlemsstat skall säkerställa att *offer för brott* som avses i rambeslutet erhåller lämpligt rättsskydd och ställning i rättsliga förfaranden. Medlemsstaterna skall i synnerhet säkerställa att brottsutredningar och rättsliga förfaranden inte orsakar brottsoffer ytterligare skada.

I *artikel 9* behandlas *samarbete mellan medlemsstaterna*. Enligt punkt 1 skall medlemsstaterna i enlighet med tillämpliga konventioner, multilaterala eller bilaterala avtal eller arrangemang ge varandra ömsesidig rättslig hjälp i största möjliga omfattning när det gäller rättsliga förfaranden som hänför sig till de brott som avses i rambeslutet. När flera medlemsstater är behöriga att lagföra sådana brott skall de, enligt punkt 2, rådfråga varandra i syfte att samordna sina åtgärder för att lagföra gärningen på ett effektivt sätt. Befintliga samarbetsmekanismer som samarbetspersoner och det europeiska rättsliga nätverket skall utnyttjas på lämpligt sätt. För informationsutbyte som hänför sig till de brott som avses i rambeslutet skall medlemsstaterna, enligt punkt 3, inrätta operativa kontaktpunkter eller utnyttja befintliga samarbetsmekanismer. De skall i synnerhet säkerställa att Europol, inom ramen för dess uppdrag, engageras till fullo. Enligt punkt 4 skall varje medlemsstat underrätta rådets generalsekretariat och kommissionen om den kontaktpunkt som utsetts för informationsutbyte avseende människohandel. Generalsekretariatet skall underrätta alla andra medlemsstater om de utsedda kontaktpunkterna.

I *artikel 10* om *genomförande* anges att medlemsstaterna senast den 31 december 2002 skall dels vidta nödvändiga åtgärder för att följa detta rambeslut, dels överlämna texten till de bestämmelser som införlivar rambeslutet i deras nationella lagstiftning till rådets generalsekretariat och

till kommissionen. Rådet skall senast den 30 juni 2004 bedöma i vilken utsträckning medlemsstaterna har vidtagit nödvändiga åtgärder för att följa rambeslutet.

Enligt *artikel 11* skall rambeslutet upphäva den gemensamma åtgärden av den 24 februari 1997.

Enligt *artikel 12* skall rambeslutet träda i kraft samma dag som det offentliggörs i Europeiska gemenskapernas officiella tidning.

Rapport 2000:1	Handel med kvinnor, Lägesrapport 2, 1 juli – 31 dec 1999. Från Rikskriminalpolisen, Kriminalunderrättelsetjänsten, Illegal invandring.
Rapport 2001:3	Handel med kvinnor, Lägesrapport 3, 1 jan – 31 dec 2000. Från Rikskriminalpolisen, Kriminalunderrättelsetjänsten, Illegal invandring.
Regeringens promemoria 200/01:104	EuJu2001/645, 2001-02-27

Internationella konventioner

FN-konvention från 1949	Convention for the Suppression of Traffic in Persons and the Exploitation of the Prostitution of others
Europakonvention från 1950	Konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FN-konvention från 1979	Convention on the Elimination of all forms of Discrimination against women
FN-konvention från 2000	Convention against transnational organized crime
Tilläggsprotokoll	Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children

Rättsfallsförteckning

Tingsrättsdomar

Dom 2000-06-13	Malmö tingsrätt	mål nr. B 579-00
Dom 2000-07-28	Stockholms tingsrätt	mål nr. B 6613-99

Hovrättsdomar

RH 1999:109

Dom 2000-08-10	Hovrätten över Skåne och Blekinge	mål nr. B 622-00
Dom 2000-11-10	Svea Hovrätt	mål nr. B 5842-00